

BETONROT

Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen
ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de
effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak

Anton van Wijk
Anouk Lenders

Beke *reeks*

Betonrot

BETONROT

**Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen
ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de
effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak**

Anton van Wijk
Anouk Lenders

Beke // reeks

In opdracht van

Taskforce Brabant-Zeeland

Met dank aan

Sylvia Dickie en Juno van Esseveldt (Bureau Beke), René Hesseling (Politie-eenheid Den Haag)

Omslag en opmaak

Marcel Grotens (Bureau Beke)

ISBN

978-94-92255-28-0

Betonrot

Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak

Anton van Wijk en Anouk Lenders

Inhoud

	Voorwoord (<i>door Pieter Tops</i>)	7
1	Inleiding	9
2	Hoe ziet de ondermijning in Brabant - Zeeland eruit?	13
2.1	Ondermijning	13
2.2	De drugs	15
2.3	Brabant-Zeeland als epicentrum?	16
2.4	Groepering	17
2.5	Onrust en verharding	18
2.6	Structuur drugsmilieu	19
2.7	Drugswaarde	22
2.8	Helpende handen	23
3	Wat doen de criminelen met het geld?	29
3.1	Veel en snel geld	29
3.2	Investeren	30
3.3	Via het buitenland	31
3.4	Value	32
3.5	Sport en gokken	34
3.6	Schimmige constructies	35
3.7	Banken	36
4	Wat doet de overheid en heeft dat effect?	41
4.1	Aard overheidsop treden	41
4.2	Korte klappen, snel thuis?	44
4.3	Cel en ontneming	47
4.4	Op straat en geen bedrijf	48
4.5	Verharding; kat en muis	48
4.6	MOT en VT	50
5	Waar moet het naartoe?	53
5.1	Drugs: de Januskop van Nederland	53
5.2	Effectief straffen	54
5.3	Kwaliteit opsporing	55
5.4	Slim opereren	56

6	Slotbeschouwing	59
	Geraadpleegde bronnen	61
	Bijlagen	
	Bijlage 1 – Aantal gesproken respondenten naar instantie	67
	Bijlage 2 – Media-analyse	68

Voorwoord

Belangrijke overheidsinspanningen worden regelmatig geëvalueerd, dat is tegenwoordig een soort wet van Meden en Perzen. Die wet gaat ook op voor de taskforce Brabant-Zeeland en zijn aanpak van ondermijning en georganiseerde misdaad. Een sinecure is dat niet: georganiseerde misdaad laat zich nu eenmaal niet vangen in de schema's van gerandomiseerd onderzoek met controlegroep, die door sommigen als een superieure vorm van evaluatie worden beschouwd. In vergelijking daarmee is het onderzoek van georganiseerde misdaad en de effecten van de aanpak daarvan een moeizame aangelegenheid, waarbij vaak letterlijk in het duister moet worden getast om ontwikkelingen en veranderingen te zien. Belangrijke bronnen van onderzoek (bij politie en OM) zijn niet zonder meer voor onderzoekers beschikbaar. De criminele wereld heeft er weinig baat bij om wezenlijk inzicht in zijn handelen te vergroten. Vernuftig veldwerk, onorthodoxe methodes en plausibel gemaakte veronderstellingen zijn altijd nodig om tot inzicht en overzicht te kunnen komen.

Het moet gezegd dat de taskforce op dit terrein niet voor zijn verantwoordelijkheden wegloopt. Enkele jaren geleden deden Boutellier en anderen een procesevaluatie van de inspanningen van de taskforce, in de zomer van 2018 verscheen een onderzoek naar de stand van zaken bij de aanpak van synthetische drugs en nu ligt er een kwalitatief onderzoek naar de ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, en de effecten van de overheidsaanpak, om maar enkele voorbeelden te noemen.

Interessant is het voorliggende onderzoek vanwege zijn aanpak: er is met 33 personen een gesprek gevoerd, waaronder een grote groep strafrechtadvocaten en daarnaast ook misdaadjournalisten en criminelen zelf. De informatie die uit dit soort gesprekken komt is nooit hard in de kwantitatieve zin van het woord, maar levert wel interessante inzichten op.

Er zijn zeker resultaten geboekt met die *integrale aanpak*, zo luidt een conclusie. Veel gemeenten hebben hun naïviteit ('bij ons komt dat niet voor') afgelegd en

zijn maatregelen gaan nemen om hun organisaties weerbaarder te maken. Bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers worden steeds meer bij de aanpak betrokken. Het heeft geleid tot verbeteringen in de aanpak. Drugscriminelen hebben last gehad van al deze activiteiten, dat bevestigen ook criminelen zelf. Maar het drugs-systeem als zodanig is er nog niet door aangetast. De flexibiliteit en het innovatieve vermogen van dit systeem, zijn enorme financiële opbrengsten en zijn voordelige internationale concurrentiepositie stellen het steeds weer in staat om zich te innoveren en weer op te richten. Dat is voor sommigen misschien een teleurstellende conclusie, maar degenen die weten hoe omvangrijk de criminele drugswereld is, en hoe stevig die maatschappelijk vertakt is, hadden waarschijnlijk niet anders verwacht.

Het rapport geeft ook aanwijzingen over hoe verder te gaan. De kwaliteit van de opsporing moet omhoog en de opsporing moet effectiever, dat verhaal kennen we. Daar moet capaciteit bij, maar er hoort ook een andere manier van werken bij. De korteklapacties zouden meer dan nu het geval is het startpunt moeten zijn om een laag dieper te graven. Er is langlopend onderzoek nodig waarin alle losse informatie-eindjes uit de korteklaponderzoeken in een breder perspectief worden geplaatst.

Een grote lacune is ook de financiële kant van het opsporingsonderzoek. Dat hangt nauw samen met het niveau waarop de interventies betrekking hebben: voornamelijk op de onderste laag en middenlaag. De toplaag – de eredivisie – is en blijft daardoor onzichtbaar, zo constateren de auteurs. Deze toplaag is tevens in staat om allerlei financieel-juridische constructies te (laten) bedenken om hun geld weer veilig in de legale economie te loodsen. Samenwerking met – of een lankmoedige houding van – een aantal personen en instituties uit de financiële wereld speelt daar een belangrijke rol in.

Deze twee conclusies zijn misschien niet nieuw – ze corresponderen bijvoorbeeld in belangrijke mate met de conclusies uit ons onderzoek naar synthetische drugs – maar ook deze studie lijkt een overgang te markeren naar een nieuwe fase in de aanpak van georganiseerde drugsmisdaad. Langdurig opsporingsonderzoek naar de financiële structuren achter de criminele drugswereld, zal daar – als ik me niet vergis – een belangrijker plaats in gaan innemen dan nu het geval is.

Pieter Tops,
November 2018

1 Inleiding

Dagelijks tellen de regionale en landelijke dagbladen een tiental berichten die betrekking hebben op de georganiseerde (drugs)misdaad in het gebied Brabant-Zeeland. Zo is te lezen dat een 25-jarige man is aangehouden omdat hij 2,6 kilo hennep in zijn auto had liggen.¹ Andere berichten gaan over de productie van XTC en het dumpen van restafval, invallen in drugspanden, leeghalen van hennepzolders en het witwassen van miljoenen euro's die verstopt zaten in bevroren kiprolades.² De stroom aan dergelijke berichten laat een ontluisterend beeld zien van de wijze waarop de drugscriminaliteit verweven is met het dagelijkse leven in dat gebied. Journalisten en wetenschappers koppelen die innige band in hun kleurrijke beschrijvingen van de Brabantse cultuur aan een sterkte anti-overheidsattitude en een lange traditie van normoverschrijdend gedrag.³ De druggerelateerde problematiek speelt al jaren en heeft zich zonder al te veel weerstand kunnen ontwikkelen, tot over de landsgrenzen. Inmiddels wordt gesproken over ondermijnende criminaliteit vanwege de ontwrichtende effecten op de samenleving.

Eind 2010 vindt een aantal ernstige druggerelateerde geweldsincidenten plaats in Eindhoven en Helmond. Dat is de directe aanleiding geweest voor het instellen van de Taskforce B5 (grootste Brabantse gemeenten), later Taskforce Brabant-Zeeland geheten.⁴ De Taskforce is verantwoordelijk voor de aanpak van de georganiseerde criminaliteit. De regionale politiekorpsen, gemeenten, Regionale Informatie en Expertise Centra (de RIEC's), FIOD en Douane hebben daartoe hun expertise en informatie gebundeld en werken samen met het Openbaar Ministerie (OM) en de Nationale Recherche. De korte termijn strategie is om op basis van een geïntegreerde informatievoorziening acties uit te voeren.⁵ Op lange termijn moet het afpakken van crimineel vermogen worden geïntensiveerd en moeten de betrokken organisaties voldoende zijn toegerust om de georganiseerde misdaad in Brabant-Zeeland een halt toe te roepen.

Recent hebben onderzoekers van de Politieacademie een uitvoerige studie gedaan naar ondermijnende criminaliteit.⁶ Brabant-Zeeland en de Taskforce komen

hierin uiteraard aan de orde. De achterliggende maatschappelijke doelstelling van de aanpak is het beschermen van het welzijn van de mensen in een democratische samenleving. De Taskforce moet dat bereiken door het verstoren van de criminele industrie, het versterken van de bestuurlijke integriteit en weerbaarheid en tot slot het maximaliseren van de integrale uitvoeringskracht. Targets van de aanpak zijn de kopstukken, het vermogen en de facilitators, de vitale schakels.

Dat is een kwestie van een lange adem. De aanpak van wat wordt genoemd een *wicked problem* vergt meer dan een kortdurende intensivering van acties. De Taskforce blijft tot en met 2019 actief en misschien nog wel langer.⁷

Dat organisaties nauw met elkaar samenwerken en de Taskforce als aanjager van instanties en doorbreker van bureaucratische barrières fungeert, zijn goede ontwikkelingen die echter geen doel op zich zijn, maar in het teken (moeten) staan van de effectieve aanpak van de georganiseerde misdaad in Brabant-Zeeland. Een voorliggende vraag hierbij is wat de georganiseerde misdaad in dat gebied precies behelst en wat de verschijningsvorm is (omvang, netwerken, samenwerking, modus operandi). Vaak wordt de georganiseerde criminaliteit op een lijn gesteld met ondermijnende criminaliteit. Vaak klopt dat, want georganiseerde criminaliteit is per definitie ondermijnend voor de samenleving. Echter, niet alle vormen van ondermijning zijn vormen van georganiseerde misdaad, zoals belangenverstrengeling van een bestuurder of een wijkagent die niet optreedt terwijl dat wel is geboden.⁸ De term ondermijnende criminaliteit bergt zowel het strafbare karakter ervan in zich als het ondermijnende aspect. Alle (of bijna alle) ondermijnende, criminele activiteiten zijn gericht op de financiële opbrengsten. Bij de drugshandel is dit evident, maar ook de bedreiging van burgemeesters, is uiteindelijk terug te voeren op criminele, lees: financiële belangen. Inzicht krijgen in die financiële aspecten van ondermijnende criminaliteit is een noodzakelijke stap om vervolgens iets te kunnen zeggen over de aanpak en in hoeverre die effect sorteert. Wordt de misdaad inderdaad een slag toegebracht? In wetenschappelijk opzicht is het definiëren en meten van de mate van effect uitermate lastig, voor zowel beleid als uitvoering. Het resultaat van de aanpak wordt doorgaans afgemeten aan het aantal 'opgerolde' criminele samenwerkingsverbanden (CSV's). Die aantallen vinden hun weg in allerlei verantwoordingsrapportages ten behoeve van het bestuur en de politiek.⁹

Effectiviteit hoeft echter niet overeen te komen met het aantal opgerolde CSV's. Verantwoordingscijfers hebben een ander doel dan het meten van effectiviteit. Bovendien vormen CSV's maar een deel van de complexe werkelijkheid van ondermijning en georganiseerde criminaliteit. Zo vormen CSV's een onderdeel van criminele netwerkstructuren, is er meestal sprake van een onderliggende criminele infrastructuur met facilitators, sleutellocaties (bijvoorbeeld growshops, panden en bedrijven) en logistieke processen zoals het regelen van documenten en het transport. Naast inzicht in het fenomeen georganiseerde misdaad in Brabant-Zeeland en

de effecten van de aanpak is een logische vervolgvraag welke kansen er liggen om de aanpak (nog) effectiever te maken.

Het vorenstaande leidt tot de volgende vragen:

1. Hoe ziet het fenomeen ondermijningscriminaliteit eruit in Brabant-Zeeland?
2. Wat gebeurt er met de criminele winsten?
3. Wat doet de overheid tegen de ondermijnende criminaliteit en heeft dat effect?
4. Wat zou de overheid (nog meer) kunnen doen?

Ten geleide

De kern van het onderzoek bestaat uit 33 interviews met personen die ieder vanuit zijn/haar optiek kennis heeft over het fenomeen en de aanpak van de overheid. We hebben onder meer interviews gehouden met acht strafrechtadvocaten. Uiteraard is met hen niet gesproken over individuele cliënten, wel over hun kennis en ervaringen in het algemeen in het betreffende gebied. Door hun bemiddeling zijn ook gesprekken gevoerd met mensen ‘uit het milieu’. Er is ook gesproken met de Belastingdienst/FIOD, misdaadjournalisten, wetenschappers, politie en OM. Tevens is een media-analyse uitgevoerd om meer zicht te krijgen op de aard van de overheidsacties tegen de ondermijningscriminaliteit.

De beschrijving van het fenomeen resulteert in de vraag: waar gaan de drugsgelden naartoe? Daarvoor zijn diverse deskundigen gesproken van onder meer banken, FIU en BFT, die meer licht konden werpen op deze kwestie. Het onderzoek is vanwege het bescheiden aantal interviews als kwalitatief en kleinschalig te typeren. Tegelijkertijd hebben de respondenten – ieder vanuit hun expertise – veel kennis en levert de combinatie van al die informatie (200 pagina’s aan interviewteksten) een goede inzicht in de wereld van ondermijnende criminaliteit en de kansen die er nog liggen voor politie en OM. Al die informatie is gecomprimeerd en omgezet in een overzichtelijke en vooral vlotlezende rapportage. De verhalen van de respondenten zijn het uitgangspunt voor de beschrijving en aanvullende (wetenschappelijke) informatie is in voetnoten geplaatst. Per hoofdstuk wordt een onderzoeksvraag beantwoord. We adviseren de lezer om eerst hoofdstuk 6 – de slotbeschouwing – te lezen, om de rest van het verslag beter te kunnen duiden.

Veel respondenten hebben op voorwaarde van anonimiteit medewerking verleend aan het interview. Om die reden is ervoor gekozen om alle respondenten te anonimiseren en alleen de betrokken instanties te vermelden. Op deze plaats danken we alle respondenten voor hun nuttige en vooral boeiende verhalen.

Eindnoten

1. BN De Stem, 11 februari 2018.
2. De Telegraaf, 12 december 2017.
3. Pieter Tops en Jan Tromp (2017). De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken. Uitgeverij Balans, Amsterdam; B. Endedijk. (2017). We regelen het zelf wel. De Brabantse onderwereld, een kijkje achter de deur van de drugsschuur van Europa. Het Spectrum, Houten; H. Moors en T. Spapens. (2017). Criminele families in Noord-Brabant. Politie en Wetenschap, Apeldoorn.
4. Raadsinformatiebrief gemeente Eindhoven, 2011.
5. Brief van de minister van Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. 29 911. Bestrijding georganiseerde criminaliteit. 26 mei 2011.
6. J. Lam, J., R. van der Wal & N. Kop (2018). Sluipend gif. Een onderzoek naar ondermijnende criminaliteit. Boom Criminologie, Den Haag.
7. In 2016 is de werkwijze van de Taskforce uitgebreid onderzocht: J. Broekhuizen, H. Boutellier, M. van Kapel en F. Hermens (2016). Impulsen tegen ondermijning. De Taskforce Brabant - Zeeland wetenschappelijk tegen het licht gehouden. Verwey Jonker Instituut, Utrecht. Hieruit komt onder meer naar voren dat het 'van belang is om in de toekomst een Taskforce-achtige hulpstructuur te behouden. In een dergelijke (complexe) netwerk-samenwerking blijft het nodig een zogenaamde (onafhankelijke) luis in de pels te houden die de samenwerking aanjaagt, de partijen scherp houdt en de lange termijn doelen in het vizier houdt' (p. 9).
8. Zie Lam et al. (2018) en E. Kolkthoff & S. Khonraad (2016). Ondermijnende aspecten van georganiseerde criminaliteit en de rol van de bovenwereld. Tijdschrift voor Criminologie, 2, 78-90.
9. Ter illustratie: de minister van Justitie & Veiligheid stelt in een voortgangsbrief aan de Tweede Kamer: 'Mijn doelstellingen bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit zijn bekend: in 2014 moet een verdubbeling van het aantal aangepakte criminele samenwerkingsverbanden (CSV's) tot 40% van het totaal zijn gerealiseerd'. Tweede Kamer, 29 911 Bestrijding georganiseerde criminaliteit, 13 maart 2013.
10. Zie bijlage 1 voor een overzicht naar instantie.
11. Zie bijlage 2 voor de wijze waarop de media-analyse is gebeurd.

2 Hoe ziet de ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland eruit?

Hoe ziet de ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland er uit? Deze vraag staat in dit hoofdstuk centraal. De bron van deze informatie vormen de interviews met de respondenten. De interviews leveren een caleidoscopisch beeld op, zonder de pretentie van volledigheid te willen suggereren. Het beeld is voor een groot deel ingekleurd door mensen met kennis van binnenuit. Ondermijnende criminaliteit wordt hierna vooral toegespitst op de drugscriminaliteit omdat drugs de kern vormen van het probleem en andere vormen van criminaliteit daarmee vaak samenhangen: bedreiging, afpersing en (dodelijk) geweld.

2.1 Ondermijning

Is de mate van ondermijning van Brabant-Zeeland eigenlijk wel iets van de laatste jaren of is het gewoon oude wijn in nieuwe zakken? Met andere woorden, is ondermijning een andere term voor een probleem dat al veel langer dan sinds 2010 speelt, het moment waarop de Taskforce is ingesteld? Hierover zijn de meeste respondenten het eens: Brabant is van oudsher een regio waar criminele activiteiten plaatsvinden zonder dat dat tot heftige beroering bij de bevolking leidt. Een lange traditie in de landbouw, de soms afgelegen dorpen, de hechte gemeenschap (vooral binnen het kampersmilieu) en niet te vergeten de ligging aan de grensstreek en de mogelijkheden voor smokkel, maken dat 'de' Brabantse cultuur trekken heeft van een tamelijk autonoom gebied waar iedereen elkaar kent en de eigen mores bepaald worden. Dit gekoppeld aan een sterke anti-overheidsattitude in de zin van 'we regelen het zelf wel' en een sterke handelsgeest maken het gebied kwetsbaar voor crimineel gedrag. Brabant is van oudsher een provincie waar ondernemende mensen hebben gezeten die zowel legale als illegale activiteiten hebben ontplooid. Zeker in economisch slechte tijden is de verleiding groot om zich toe te leggen op winstgevende maar verboden activiteiten, zoals de productie van synthetische drugs (XTC en amfetamine) en de hennepteelt. Die verleiding wordt in de beginjaren versterkt door een

tamelijk lankmoedige houding van de overheid ten aanzien van de productie van en handel in softdrugs. Drugslaboratoria en wietplantages vallen bovendien niet snel op en uitvalswegen zijn er volop. Velen profiteren direct of indirect van de illegale activiteiten. Onnodig om te zeggen dat er ook burgers zijn die wars zijn van het criminele gedrag van hun stads- of buurtgenoten maar soms niet anders kunnen of durven dan 'mee te werken'. De boeren die bezoek krijgen van mannen met aktentassen die hun lege varkensschuur willen huren, is een bekend voorbeeld.

De criminaliteit in Brabant-Zeeland draait volgens de respondenten grotendeels om softdrugs en synthetische drugs, en deels om de handel in cocaïne. Een van hen stelt dat een groot deel van het landelijke drugsafval uit dit gebied komt.¹ De misdaadjournalist Endedijk gebruikt de overtreffende trap om de situatie te duiden: het gaat om de 'drugsschuur van Europa'. De drugsproblematiek speelt al sinds de jaren '80 van de vorige eeuw. De misdaad is hier altijd geweest, stelt een respondent met een ruime kennis van de lokale historie. Een verklaring waarom Brabant-Zeeland pas de laatste jaren op deze manier in het nieuws is, komt omdat mede de aandacht van politie en justitie zich daarvoor voornamelijk heeft gericht op de Randstad. Daar bevonden zich immers de grote criminelen, daar speelden de grote zaken en daar waren de officiële instanties actief. De georganiseerde misdaad in Brabant-Zeeland was toen al wel in beeld. De Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, in de volksmond de commissie van Traa, noemde 'Brabant' een interessant object van studie.² Brabantse smokkelaars waren in de jaren '50 van de vorige eeuw al betrokken in een heuse geweldsspiraal met de politie en de douane. In de jaren '90 zijn er incidenten in Brabant aan te wijzen die thans ondermijnende criminaliteit genoemd zouden worden, zoals brandstichting in gemeentehuizen, onder andere in Waalre.³ Met de term ondermijningscriminaliteit is het slechts geworden begrip georganiseerde misdaad nieuw leven ingeblazen, met alle middelen en aandacht van dien.

Het anders framen van de problematiek laat onverlet dat er in de loop van de jaren wel het een en ander is veranderd. Wellicht niet zozeer in de criminaliteitsvormen en het gebruikmaken van facilitators, maar wel in het naar buiten komen van de verwevenheid met en impact op de bovenwereld. De smeulende veenbrand is uitgegroeid tot een uitslaande brand. Illustratief is dat in de periode 2004-2009 verschillende burgemeesters van steden in het gebied melding hebben gemaakt van bedreigingen: in Lith, Eindhoven, Bergen op Zoom, Best, Oss, Tilburg, Aalburg en Roosendaal waren burgemeesters het mikpunt van geweld en bedreigingen. De bedreiging van burgemeester Fons Jacobs van Helmond in 2010 was, zoals gezegd, een kantelpunt in het denken over de ernst van de problematiek in Brabant en hoe deze aan te pakken, te weten door een Taskforce en een integrale manier van werken. De vergrote zichtbaarheid van de problematiek kwam explosief tot uiting in het bericht dat er in 2010 twee handgranaten in een coffeeshop in Helmond waren

gegooid.⁴ Achter die manifestatie van geweld gaan verschillende oorzaken schuil, waarover later meer. Eerst is het zaak om aandacht te schenken aan de spil waar om (vrijwel) alles draait: drugs en het achterliggende verdienmodel.

2.2 De drugs

De drugsproblematiek in Brabant-Zeeland draait om de productie ervan, de doorvoer en de verkoop. De hennep en de synthetische drugs worden in het gebied geproduceerd en verkocht aan binnen- en vooral buitenlandse afnemers. Daarnaast wordt heroïne, die vanuit Antwerpen Nederland binnenkomt, doorgevoerd naar het buitenland. De cocaïne, verscheept vanuit Zuid-Amerika, komt de Rotterdamse haven (of via Antwerpen, Harlingen Vlissingen-Borsele, Terneuzen, Moerdijk of op open zee overgeslagen) binnen en wordt vervolgens ‘opgehaald’ en verder vervoerd. Een van de vragen is in hoeverre dit allemaal afzonderlijke markten zijn, die los van elkaar opereren. De gesproken respondenten neigen ernaar om gescheiden circuits te veronderstellen, in het bijzonder waar het de productie en handel in hennep enerzijds en de productie en handel in synthetische drugs anderzijds betreft.⁵ Het argument is dat het produceren van harddrugs risicovoller is (softdrugs kent feitelijk een legale afzetmarkt) en, niet onbelangrijk, veel meer investeringen vergt, zowel in middelen, netwerk als kennis van chemische processen. Hennepteelt is veel eenvoudiger en minder risicovol, afgezien van de stank en de benodigde stroom. Om die reden zouden sommige drugscriminelen, voornamelijk de oudere garde die al jaren hierin actief is, zich niet inlaten met de harddrugs, ook omdat het een hardere wereld is. Dit beeld lijkt echter steeds meer aan zeggingskracht in te boeten. Beide werelden, de softe en de harde, schurken steeds meer tegen elkaar aan. Het is een kleine stap van soft naar hard en het netwerk waarvan men gebruikmaakt overlapt elkaar. De infrastructuur is met andere woorden grotendeels voorhanden. Qua status, die terug is te voeren op het lucratieve karakter, scoren de synthetische drugs hoger dan de hennep. De metafoor die hiervoor wordt gebruikt is die van een Japanse middenklasser versus de Mercedes. De (overlappende) netwerken worden ook gebruikt voor de afzet van heroïne en cocaïne. Overigens is het bijna romantische beeld van de kleinschalige hennepteelt op de bekende zolderverdieping inmiddels vrijwel achterhaald. Ook de hennepteelt gebeurt steeds meer op een professionele en grootschalige manier (met ondergrondse plantages). Waar voorheen 2.000 planten nog verbazing konden wekken, zijn 60.000 planten tegenwoordig geen uitzondering meer. De kleinschalige ‘hennepzolders’ hebben een versterkend effect gehad op de bereidheid om zich op grootschaliger (lees: professionelere) wijze bezig te houden met drugs. De mensen die in de crisistijd door middel van kleinschalige hennepteelt hun inkomsten konden vergroten, zijn het telen als een normaal beroep gaan zien. Het past binnen een ‘moet-kunnen-cultuur’.

De gepercipieerde lauwe aanpak van de drugsproblematiek door de overheid draagt bij aan de ‘normalisering’ van drugsteelt en -handel. Iedereen gebruikt immers drugs en de overheid gedooft het toch of legt lichte sancties op, zijn veelgehoorde zelfrechtvaardigingen. De omvang van de drugsproductie en -handel heeft in de woorden van een respondent ‘industriële proporties’ bereikt. Voor vooral de hard-drugs geldt dat met het *dark web* er een belangrijk distributiekanaal is bijgekomen. De winsten zijn enorm, de hele wereld kan worden bediend. Juist die forse winsten trekken belangstellenden aan die ook een graantje willen meepikken.

2.3 Brabant-Zeeland als epicentrum?

De interviews maken duidelijk dat Brabant-Zeeland fungeert als de spin in het web voor de nationale en internationale drugshandel, althans de harde kern van criminele Brabantse families is hier te vinden.⁶ Dit is echter geen statische toestand. Integendeel. Allereerst zijn er duidelijke lijnen te zien met de Randstad. De productie van synthetische drugs vindt plaats in Brabant en de drugs wordt verhandeld aan personen in de Randstad voor de lokale en internationale markt. Hierbij ligt de regie duidelijk in Brabant-Zeeland. Datzelfde lijkt ook te gelden voor transporten van cocaïne en heroïne die vanuit Brabant-Zeeland worden georkestreerd. Bij dit laatste past wel een opmerking, namelijk dat uiteraard niet alle transporten een Brabants karakter hebben en dat er nauw wordt samengewerkt tussen families en groeperingen die (ook) in Brabant-Zeeland gevestigd zijn. Sociale- en familieverbanden overstijgen de regionale grenzen. Motorbendes (OMG's) zijn een voorbeeld van het eerste, kampers van het tweede. Dat Brabant-Zeeland geldt als epicentrum voor alle drugsproductie, handel en doorvoer in Nederland is te kort door de bocht. Het geldt wellicht voor de hennep en synthetische drugs maar minder voor de heroïne en cocaïne die toch vooral een Randstedelijk fenomeen zijn. Echter, de drugs-criminelen uit Brabant-Zeeland zien in de cocaïne een winstgevende uitbreiding van hun markt. Diverse criminelen zijn overstapt van de hennep naar de cocaïne; het is een open markt waar veel geld te verdienen is. Het gaat om dermate grote hoeveelheden die vanuit Zuid-Amerika binnenkomen dat er groothandelsprijzen worden afgesproken om te voorkomen dat de opbrengsten gaan kelderen.

De invloed van de Randstad werkt ook andersom. Brabant-Zeeland werkt ook als een magneet op de Randstedelijke gelukzoekers. Zij willen meeprofiteren van de enorme winsten die zijn te behalen met de drugs (hennep en synthetische drugs) en proberen een graantje mee te pikken, zo nodig met geweld. Hierin ligt een deelverklaring voor de verharding van de criminaliteit in het gebied, waarover later meer. De voorheen gescheiden drugswerelden raken met anderen woorden steeds meer met elkaar verweven. Soms werken ze samen, soms werken ze elkaar tegen, maar om welke groeperingen gaat het eigenlijk?

2.4 Groeperingen

Diverse groeperingen zijn direct of indirect betrokken bij de drugsproductie en drugshandel in Brabant-Zeeland. Als eerste zijn dat de autochtone Nederlanders. Zij houden zich bezig met hennep en synthetische drugs. De Belgen staan bekend om hun kennis van chemische processen, de Nederlanders om hun organisatievermogen. Prominente subgroepen zijn de kampers en de OMG's, waartussen een bepaalde mate van overlap te zien is. Kenmerkend voor beide subgroepen zijn de grote mate van geslotenheid voor buitenstaanders en de onderlinge loyaliteit. Inherent aan de subcultuur van de kampers en OMG's is dat zij zich afgezonderd voelen / hebben van de reguliere samenleving en een daarbij passend waarden- en normenpatroon hebben ontwikkeld. Waar voorheen veel problemen waren met de kampers in termen van sociale onveiligheid en overlast, hebben die vormen van ongewenst gedrag plaatsgemaakt voor de minder zichtbare betrokkenheid bij zware criminaliteit (drugs-, mensen- en wapenhandel). Het feit dat OMG's dependances (kunnen) oprichten in het buitenland, bijvoorbeeld in Curaçao, mag in de context van de cocaïnesmokkel vanuit Colombia zorgelijk worden genoemd. De opkomst van de OMG's met hun uiterlijke machtsvertoon heeft mede tot gevolg gehad dat de drugswereld meer in de openbaarheid is geraakt. De verborgen drugswereld heeft met de gekleurde hesjes letterlijk en figuurlijk een gezicht gekregen, met alle spanningen van dien. De Nederlanders zijn niet de enigen die van de drugswinsten willen profiteren. Door de komst van andere groeperingen raken zij meer en meer in de verdrukking.

De Marokkanen zijn een andere belangrijke speler op de drugsmarkt, van oudsher de hennep. Familiebanden, die tot ver over de landsgrenzen reiken, hebben als voordeel dat in alle vertrouwen zaken kunnen worden gedaan tussen landen als Marokko, Spanje, België en Nederland. Onduidelijk is of de criminele Marokkaanse families Brabant-Zeeland nog als woonregio hebben na het sluiten van de grote coffeeshops. Tegelijkertijd lijken die familiebanden steeds meer aan slijtage onderhevig. De jongere generatie Marokkanen uit de Randstad zijn nietsontziend in hun geweld, ook richting andere Marokkanen, in hun strijd om de macht (na het wegvallen van Holleeder) en de drugs (cocaïne).⁷

De heroïne markt is grotendeels in handen van de Turken. Zij zijn ook betrokkenheid bij de hennephandel. Er is weinig zicht op deze groep. Grotendeels heeft dat ermee te maken dat zij professioneel zijn en zakelijk zijn ingesteld, in tegenstelling tot de vaak emotionele manier van 'zaken doen' van de Marokkanen. Deels komt het ook omdat de heroïne markt in Nederland niet groot is en de Turken buiten beeld en schot blijven, mede omdat zij onder andere Bulgaren gebruiken voor de uitvoerende werkzaamheden.

Naast de Bulgaren zijn ook andere Oost-Europeanen betrokken bij de drugscriminaliteit: mensen uit voormalig Joegoslavië, Kosovaren en Albanezen⁸ die

berucht zijn om hun gewelddadige optreden en een belangrijke schakel zijn in de internationale cocaïnehandel. ‘Het zijn gevaarlijke mensen, ze killen voor een kwartje’, zegt een respondent. Russen worden ook genoemd, zij het (nog) zijdelings als een belangrijke groepering, die wel in opkomst is.

2.5 Onrust en verharding

De gevolgtrekking van het voorgaande is duidelijk: er heerst onrust in Brabant-Zeeland, niet alleen bij de officiële instanties maar (juist) ook bij de groeperingen die in de drugs zitten. De onrust zit in de eerste plaats bij de toeleverende landen (Colombia, Mexico). Zij maken zich grote zorgen over de onrust die is ontstaan in Brabant door de vele geweldsincidenten. Die trekken immers de aandacht van politie en justitie en dat is niet goed voor de handel. Het bedaarde Brabant-Zeeland heeft een ander gezicht gekregen; de tijd van het ‘romantische plantjes kweken is voorbij’. De zorgen om de verharding zitten ook bij de drugscriminelen die hoog in de organisatie zitten. Ook zij zijn gebaat bij rust voor hun handel. De oorzaak voor die verharding wordt duidelijk toegewezen aan voornamelijk de jonge Marokkanen uit of met nauwe banden in de Randstad en in mindere mate aan de Antillianen en Oost-Europeanen.

Een eerste illustratie voor de verharding is de overspannen reactie over een partij drugs die verloren is gegaan. Om soms onverklaarbare reden kunnen partijen zoekraken (meestal worden ze gestolen, maar inbeslagname door de politie die er geen melding over maakt kan ook). De financier van de partij zou vroeger zijn verlies genomen hebben. Het hoort bij de risicovolle business. Die tijd lijkt nu, met de nieuwkomers op de markt, voorbij. Zoekgeraakte partijen monden uit in beschuldigingen aan concurrenten, bedreiging en geweld. De grote sommen geld die hiermee gemoeid zijn, maken dat niemand zijn verlies meer neemt maar gaat zoeken naar compensatie en genoegdoening.

Illustratief voor de verharding zijn ook de zogenoemde ripdeals.⁹ Goed georganiseerde groepen willen zelf niet investeren in hennepeteelt of een lab om synthetische drugs te maken. Ze hebben daarvoor geen middelen, maar vaker geen geduld. Bovendien is rippen een slimme manier van snel veel geld ‘verdieneren’, want ze lopen niet het risico om voortijdig opgepakt te worden. De rippers spenderen de nodige middelen om de kwekerij precies op de oogsttijd binnen te vallen: contraspionage, het plaatsen van af luisterapparatuur en peilbakens en cameraobservatie zijn hierbij gebruikte tactieken. Telers zijn zich van dit risico bewust en zorgen voor beveiliging en/of bewapening. Gewelddadige confrontaties komen voor maar worden niet buiten de direct betrokkenen bekend. Ook ‘blokken coke’ (geperste cocaïne) zijn een gewild item voor de rippers. Datzelfde geldt voor de soms enorme hoeveelheden cash geld bij de grotere handelaren. Bij de geëscaleerde geweldsspiraal passen

automatische wapens, iets wat de meeste respondenten in verband brengen met de jonge Marokkanen. Ook Antillianen en criminelen vanuit Oost-Europa staan erom bekend dat ze rippen. Een geslaagde ripdeal laat men niet over hun kant gaan en er volgen repercussies tegen de (vermeende) daders. Wraak en het voorkomen van gezichtsverlies in het milieu staan voorop. Het geweldsniveau is voor sommige criminelen zo hoog dat ze besluiten met de drugshandel te stoppen.

Anderen vallen weg omdat ze zijn geliquideerd.¹⁰ Naar de achterliggende oorzaken daarvan valt slechts te gissen. Afspraken zijn niet nagekomen, ze weten teveel, ze willen een deel van de markt in handen hebben, enzovoort. De schutters, als ze al worden opgepakt, zijn niet meer de ingevlogen Oost-Europeanen van vroeger, maar jonge jongens uit de Randstad met Kalasnikovs die voor een klein bedrag en vooral voor de eer en status de klus klaren. De liquidaties zijn de zichtbare en extreemste illustratie van de verharding. Veel blijft onder de radar van instanties omdat slachtoffers van bedreiging, afpersing, ontvoering en niet-dodelijk geweld niet snel aangifte zullen doen bij de politie.

De verharding – die het gevolg is van grotere financiële belangen en de inmening van andere groeperingen – veroorzaakt concurrentie en onrust in het milieu. Niemand lijkt zich aan de geweldspiraal te kunnen onttrekken. Toch zijn er verschillende drugscriminelen die zich verre willen houden van geweld. Dat trekt immers de aandacht van politie en justitie en het verstoort de samenwerkingsverbanden. Daarnaast zijn er criminelen die principieel ook tegen geweld zijn. Hun handelwijze is dat conflicten gewoon moeten worden uitgepraat en het zoekraken van een partij of het oprollen van een kwekerij is het risico van het vak. In het feit dat de productie en handel van drugs ook strafbaar is, zien zij geen moreel bezwaar. Ze kunnen de rust ook bewaken omdat ze al jaren zakendoen met dezelfde partners. Er is onderling vertrouwen en loyaliteit, afspraken worden nagekomen of men wordt voor de schade gecompenseerd, en – belangrijk – de markt is gesloten voor andere groeperingen. Ze bewaken de grenzen goed en nemen geen onverantwoorde risico's, ook al zou er veel geld mee te verdienen zijn. Deze 'fatsoenlijke criminelen', voornamelijk autochtone Nederlanders, zijn echter in de minderheid. Dat het drugsmilieu een onoverzichtelijk kluwen is van allerlei losse samenwerkingsverbanden, ad hoc coalities, opportunistische relaties is een feit. Niettemin is er wel enige structuur in aan te brengen.

2.6 Structuur drugsmilieu

Elke onderverdeling of categorisering van het milieu is een artefact ofwel een constructie van – in dit geval – de onderzoekers die enige ordening proberen aan te brengen in de chaos. Die ordening spoort per definitie niet met de praktijk. De werkelijkheid is immers veel diverser dan het simpele schema van bijvoorbeeld de

piramidestructuur. De andere kant is dat de respondenten op basis van hun kennis en ervaring met het drugsmilieu een onderscheid maken tussen een onder-, midden-, en bovenlaag. Die onderverdeling geeft enig inzicht in de wijze waarop de markt is georganiseerd en bovenal met welk deel de overheid in haar aanpak voorname-lijk mee van doen heeft. Deze onderverdeling is bij nadere beschouwing geba-seerd op de mate van risico die men loopt om te worden gepakt en het gegenereerde vermogen. En uiteraard zegt dat ook wat over de competenties om succesvol in de drugsmarkt te opereren. Dat laat onverlet dat de samenwerkingsverbanden een net-werkachtige structuur kunnen hebben.

De **onderlaag** wordt gevormd door de mensen die de uitvoerende werkzaam-heden verrichten of daartoe gelegenheid bieden. Het ter beschikking stellen van ruimten waarin de hennep kan worden gekweekt is een veel gehoord voorbeeld (particulieren, boeren en kleine bedrijven). Zij worden ofwel benaderd door de cri-minelen die goed op de hoogte zijn wie er in financiële nood zit en wat extra's kan gebruiken of ze bieden zelf hun ruimten aan. Het gaat om mensen aan de onder-kant van de samenleving die naast financiële zorgen vaak ook met andere pro-blemen kampen, zoals verslaving en psychische problematiek. Kwetsbare mensen worden ze genoemd of soms ronduit de 'sukkels', want zij lopen het meeste risico. De belofte dat wanneer ze worden opgepakt de drugscriminelen voor een goede advocaat zorgen, wordt niet altijd ingelost. Voor de drugscriminelen zijn de facili-tators van de ruimten voor hennepkwekerijen gemakkelijk vervangbaar. Overigens verdient het verhaal van de 'zielige man met veel problemen die onder druk is gezet om ruimten voor hennep-teelt ter beschikking te stellen' een kritische benadering. Een behoorlijk aantal heeft al antecedenten voor drugsdelicten en zijn derhalve geen onbekende in het circuit. Het is voor een complete outsider ook geen wereld waar men gemakkelijk inkomt. Er moeten al connecties bestaan voor ze er aan beginnen. Tot de onderlaag zijn ook de verleners van hand- en spandiensten te rekenen, zoals degenen die het drugsafval lozen, de 'kleerkasten' voor als een boodschap dreigend moet overkomen en de jongeren die kleine hoeveelheden drugs verkopen. Deze straathandelaren zijn vaak nog jong en verdienen – voor hun leeftijd – veel geld. Thuis krijgen ze geen kritische vragen als ze met (zeer) dure kleding aankomen. Ze worden voor het karretje van de georganiseerde drugshandel gespannen, met de belofte van gouden bergen. Ook deze loopjongens zijn vervangbaar; maar vervang-baar door wie?

De mensen die boven de onderlaag zitten en op kleinschalig, regionaal, prak-tisch niveau de lijnen uitzetten en zo nodig actie ondernemen door bijvoorbeeld nieuwe loopjongens of katvangers te werven, vormen de **middenlaag**. Deze mid-denlaag is een diffuse groep in de zin van moeilijk af te bakenen van de onder- en bovenlaag en daardoor ook moeilijk te typeren. Uiteraard zijn de grenzen fluïde. Een straathandelaar kan als hij het goed en slim aanpakt doorgroeien en zelf gaan

investeren in grotere partijen. Daar zijn voorbeelden van bekend. Het gemakkelijkste laat de middenlaag zich typeren als een heterogene groep qua etniciteit die verschillende kwekerijen en/of laboratoria onder zich heeft c.q. daarvoor verantwoordelijk is en naar de buitenwereld toont dat zij geslaagd is (mooi huis, auto, etc). Hoe groot die groep is, is vanwege zijn vage begrenzingen onduidelijk. Een indicatie zou de uitspraak van een van de respondenten kunnen zijn dat er Brabant-Zeeland zo'n '100 man fully loaded zijn' (veel geld hebben verdiend met de drugs). Voor sommigen is de drugshandel hun dagelijkse werk, anderen hebben daarnaast ook een reguliere baan. Op dit niveau werken allerlei groeperingen met elkaar samen.

De punt van de piramide is de **toplaag** van het drugsircuit. Dit zijn de mensen achter de schermen die de productie, in- en doorvoer en handel reguleren. Zij zitten vaak al 20-30 jaar in de drugs en hebben hun imperium in de loop van de jaren redelijk probleemloos kunnen uitbouwen. De productie van en handel in de hard-drugs heeft hun positie in de jaren '90 van de vorige eeuw een forse boost gegeven. Ze beschikken over een meer dan gemiddelde intelligentie. Grotendeels gaat het om autochtone Nederlanders en een paar Turken (en mogelijk Marokkanen). De groep is niet groot: de schattingen komen vaak neer op 10-15 personen die een connectie hebben met de regio Brabant-Zeeland: ofwel ze wonen er nog ofwel ze zijn verhuisd, maar hebben nog steeds directe contacten in het Brabantse. Kenmerkend voor deze groep is dat zij niet opvallen door hun exorbitante levensstijl, integendeel. Waar op de middengroep het predicaat 'onaantastbaar' wellicht van toepassing is, geldt dat voor de toplaag niet. Want dat impliceert dat ze zichtbaar voor instanties zijn. Dat zijn ze niet of nauwelijks. Vandaar de nieuwe term 'onzichtbaren'. Ze doen er alles aan om niet op te vallen. Ze wonen niet in opvallende huizen en hebben geen uitbundige levensstijl. De drugsopbrengsten worden geïnvesteerd in Nederland en buitenland, bijvoorbeeld in onroerend goed en in nieuwe partijen drugs ('ze maken samen een pot om een ton coke binnen te halen'). De onzichtbaren nemen ook genoeg met minder winst als dat minder risico oplevert; een verschil tussen korte- en langetermijn denken. Ze investeren in (inter)nationale relaties voor de doorvoer en handel en investeren ook in grote partijen cocaïne.

Ruim 1000 kilo coke aangetroffen tussen bananen

Zevenbergen - Op dinsdagmiddag 16 januari werd een grote hoeveelheid cocaïne aangetroffen in een zeecontainer. Vier mannen zijn aangehouden. In de haven van Antwerpen was een container met bananen uit Colombia binnengekomen en bij controle door de Belgische douane bleek hier cocaïne in te zitten. Onderzoek wees uit dat de container Nederland als bestemming zou hebben en daarna is direct contact gelegd met de Nederlandse politie. Met de informatie van de Belgische autoriteiten werd een plan gemaakt en de container, waar de drugs inmiddels was uitgehaald, werd gevolgd door de Nederlandse politie. Uiteindelijk is de container gelost bij een loods in Zevenbergen. Toen er drie mannen verschenen bij de loods is direct ingegrepen en viel de politie binnen. Later werd daar een vierde verdachte aangehouden. De mannen, drie Nederlanders uit Numansdorp, Barendrecht en Breda en een Griek zijn direct aangehouden.¹¹

De toplaag beheerst (een deel van) de Europese markt en heeft op hoog niveau contact met Colombia en Pakistan en reist daar naar af. Het zijn ‘normale zakenmensen’, blijven rustig en nemen hun verlies, als dat zo uitkomt. Voor het geld hoeven ze het niet meer te doen. Toch blijven ze in de drugs handelen. Drugs zijn voor hen gewone zaken, maar dat is niet de enige drijfveer. Juist het feit dat het illegaal is en zij al die tijd door hun slimme en omzichtige manier van opereren uit handen van politie en justitie zijn gebleven, betekent een extra stimulans. Het wordt gezien als een spelletje; het is spannend. Ze zijn de innovators van de drugsmarkt. De voordelen van een *track and trace* systeem van containers die de haven binnenkomen, hadden zij al snel in de gaten. Sommigen zijn inmiddels actief op de bitcoinmarkt om hun zwarte geld wit te wassen (zie verderop).

2.7 Drugsval

Het is een open deur om te stellen dat met drugs veel geld kan worden verdiend. Op elk niveau van de drugsmarkt vormen de verdiensten de belangrijkste drijfveer voor mensen om zich met drugs in te laten. Eenmaal eraan begonnen, maakt het vrijwel onmogelijk om er weer uit te stappen. Sommigen worden erin gezogen. De vrachtwagenchauffeur die niet teveel drinkt en kletst in het truckerscafé wordt gevraagd of hij een doos sigaretten wil meenemen naar het Verenigd Koninkrijk. Hij krijgt daarvoor een bescheiden bedrag. Als ‘de’ organisatie een goede infrastructuur heeft, geeft zij die niet zomaar uit handen. Daarna wordt gevraagd om hennep te vervoeren. De chauffeur – in geldnood – gaat erop in en krijgt een royale beloning. Bij

de volgende rit moet hij weer hennep meenemen, althans dat wordt hem verteld. In werkelijkheid is het een paar kilo pillen. Hij wordt gepakt en is zijn auto kwijt. Anderen kiezen heel bewust om in de drugs te gaan. Vooral het snelle en grote geld dat met de productie van synthetische drugs kan worden verdiend, is erg aantrekkelijk. In de tijd die het duurt voordat de hennep geoogst kan worden, kunnen veel pillen worden geproduceerd. Een echtpaar, zonder strafblad, is begonnen met de hennepteelt. Via-via komen ze in contact met mensen die 's nachts een lab kunnen opbouwen en inrichten. Ze lopen uiteindelijk tegen de lamp. Op de vraag waarom zij – beide hoog opgeleid en goede baan – in de pillen zijn gestapt, luidt het antwoord: verslaafd aan het geld. Stoppen 'kan' dan niet meer; de verleiding van het geld is te groot, maar het probleem is ook dat zij dan deel zijn gaan uitmaken van een crimineel netwerk waar afspraken over productie, afzet en prijs niet zomaar aan de kant kunnen worden geschoven.

2.8 Helpende handen

Het beeld van de drugscene in Brabant-Zeeland zoals dat tot nu toe is geschetst heeft voornamelijk een intern perspectief gehad, ofwel het deel dat betrekking heeft op de onderwereld. Inherent aan het ondermijnende karakter van de drugscriminaliteit is dat er ook een bovenwereld bij betrokken is. Hier past vooreerst de opmerking dat de scheidslijn tussen 'onder' en 'boven' dun is. De grens vervaagt naarmate men hoger op de criminele ladder komt. Ook bonafide ondernemers kunnen zich voor het karretje laten spannen door de drugscriminelen, bewust vanwege de verdiensten of omdat ze er 'al diep in zitten en niet meer terug kunnen'. Wie verlenen de hand- en spandiensten en zijn hierin onmisbaar voor het criminele bedrijfsproces? Het is evident dat de productie van en handel in drugs niet kan zonder een breder netwerk van personen die allerlei diensten verlenen. Noodzakelijke dienstverleners zijn degenen die verstand hebben van het aanleggen van elektra voor de hennepplantages en het inrichten van laboratoria om synthetische drugs kunnen fabriceren. Zonder deze helpende handen zijn er geen drugs en dus geen inkomsten. De elektriciens hebben naast hun illegale activiteiten een regulier bedrijf waarmee ze hun illegale werkzaamheden prima kunnen verhullen. Voor de ervaren laboranten is het vervaardigen van synthetische drugs hun hoofdtaak. Het zijn personen die omwille van hun expertise worden ingehuurd; ze zijn feitelijk onvervangbaar want betrouwbare professionals zijn schaars. Makkelijker vervangbaar zijn de knipers van de hennepplanten en de chauffeurs die de drugs vervoeren en het afval dumpen. Ook zij zijn nog bij het primaire proces betrokken en van hen wordt ook betrouwbaarheid verwacht, maar hun vaardigheden zijn tamelijk simpel door een

ander over te nemen, mits ze betrouwbaar zijn. Familiale of sociale verbanden (denk aan OMG's) zijn hiervoor onontbeerlijk.

Indirect bij het primaire proces betrokken zijn de makelaars die ruimten verhuren die later worden gebruikt voor criminele doeleinden. De grens tussen weten dat een cliënt niet deugt en het niet willen weten is soms dun. Makelaars die ruimten verhuren aan iemand met valse identiteitspapieren of katvangers met een goed verhaal hoeven geen argwaan te hebben. Kritische vragen zouden wel gesteld moeten worden aan personen die dure appartementen huren, contant betalen en geen officiële contracten willen aangaan. Het risico op het bewust negeren van signalen die op criminele herkomst van geld wijzen, is groter in tijden van economische crisis.

Naast de productie van en handel in drugs – het primaire bedrijfsproces – kan er worden gesproken van een secundair proces, namelijk de fase waarin het gaat om het verzilveren van de drugsinkomsten. In het volgende hoofdstuk wordt uitgebreider ingegaan op wat de drugscriminelen met hun winsten doen en op welke manier daarbij gebruik wordt gemaakt van notarissen en financieel-juridische adviseurs, ook wel poortwachters genoemd.

Wwft

De Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) heeft als doel witwassen en terrorismefinanciering te bestrijden. Witwassen houdt in dat illegaal verkregen vermogen legaal wordt gemaakt, zodat de illegale herkomst niet langer zichtbaar is. Er is sprake van terrorismefinanciering als vermogen wordt gebruikt om terroristische activiteiten mogelijk te maken.

De Wwft legt mogelijk verplichtingen op aan:

- verkopers van goederen
- bemiddelaars bij aan- en verkoop van goederen
- makelaars en bemiddelaars in onroerende zaken
- taxateurs van onroerende zaken
- exploitanten van pandhuizen en domicilieverleners
- financiële instellingen, zoals banken, geldwisselkantoren, casino's, trustkantoren, beleggingsinstellingen en bepaalde verzekeraars
- vrije beroepsbeoefenaren, zoals notarissen, advocaten, accountants, belastingadviseurs en administratiekantoren

Eenmaal langs deze poortwachters ben je als drugs crimineel binnen, letterlijk en figuurlijk. De poortwachters zijn de zwakke plekken in de drugsketen omdat bij hen de illegale inkomsten aan het licht komen of zouden moeten komen. Of dat

het geval is ligt aan hun doortastendheid en integriteit. Notarissen zijn onmisbaar wanneer er bijvoorbeeld akten in verband met overdracht van onroerend goed en de hypotheekstelling moeten worden opgemaakt en criminelen hun drugswinsten willen investeren in vastgoed of gebruikmaken van de zogenoemde ABC-constructies (het doorverkopen van panden tegen steeds hogere bedragen).

Bureau Financieel Toezicht (jaarverslag 2017)

In 2017 zijn 82 waarschuwingsbrieven verzonden aan notarissen. In 2017 zijn twee notarissen met onmiddellijke ingang geschorst bij wijze van ordemaatregel in de zin van artikel 106 lid 1 Wna wegens o.a. een negatieve bewaarpositie en oneigenlijke aanwending van derdengelden. Drie notarissen zijn in 2017 ontzet. Aanleiding hiervoor was o.a. – al dan niet in combinatie – een negatieve bewaarpositie, overtreding van artikel 23 Wna (o.a. liquiditeitstekort), kwaliteits- en integriteitsschendingen en niet-naleven van de Wwft. Deze gronden en administratieve tekortkomingen, al dan niet in combinatie, hebben in tien gevallen geleid tot een schorsing van een notaris, hetgeen een forse toename is t.o.v. het aantal schorsingen in het vorige jaar (aantal 2016: 2). In zes gevallen bedraagt de schorsing acht weken of langer en betreft daarmee een zware maatregel.

Een tweede groep onmisbare schakels in het secundaire bedrijfsproces zijn de financieel-juridische adviseurs (fiscalisten, civilisten, accountants). De drugscriminelen beschikken vaak zelf niet over de financieel-juridische kennis over de manier waarop zij zo veilig en effectief mogelijk kunnen investeren. De adviseurs delen hun kennis met de criminelen, al dan niet tegen een fors uurtarief. Zowel kleine advieskantoren laten zich hiermee in, als ook de adviseurs van gerenommeerde kantoren. Ondernijnde invloeden worden letterlijk zichtbaar op het moment dat een bekende adviseur het clubhuis van een motorbende ingaat en met carnaval op de praalwagen staat met de burgemeester. Adviseurs bedenken ingewikkelde constructies om de drugswinsten weer het legale circuit in te krijgen. Het oprichten van rechtspersonen, juist ook in het buitenland omdat de moneytrail dan moeilijk is te volgen, is een bekende route. Of het opzetten van trusts¹² waar de kluwen van verantwoordelijkheden, geldstromen en rechtspersonen bijna onontwarbaar zijn geworden. Hiermee is niet gezegd dat alle betrokken adviseurs opzettelijk meewerken aan het witwassen van drugswinsten. Wel is het zo dat het niet stellen van kritische vragen over de herkomst van het geld ertoe leidt dat de scheiding onder- en bovenwereld vervaagt. Het werk van de adviseurs kan volgens de wet- en regelgeving deugdelijk zijn uitgevoerd (geld stallen op de Kaaimaneilanden is belastingtechnisch erg gunstig en is niet tegen de regels, ook niet als van daaruit geld wordt belegd in Nederland), van het gebrek aan alertheid op indicatoren van witwassen

maken drugscriminelen misbruik; wat niet weet wat niet deert. Als er onder de constructies notariële akten liggen, is er helemaal geen reden tot zorg. Het is ook niet in het belang van de adviseurs om kritische vragen te stellen aan hun cliënten, want het gaat om declarabele uren. Sommige adviseurs zitten volgens een respondent in een gouden kooi; ze zijn verslaafd aan een flitsende levensstijl. Het stellen van kritische vragen aan goedbetalende cliënten ligt dan niet voor de hand.

Sjoemelnotaris

Bij het Amsterdamse notariskantoor Voorwinde, waar 2,1 miljoen euro van cliënten verdween, werkten jarenlang ex-notarissen onder valse namen. Zij waren eerder uit het ambt gezet, omdat zij met cliëntgelden hadden gesjoemeld.¹³

Eindnoten

1. Schoenmakers en Mehlbaum (2017) stellen: op basis van deze registraties is Noord-Brabant het 'epicentrum'. In de periode 2010 tot en met 2014 werd 56% van de in totaal 446 geregistreerde drugsafvaldumpingen in Noord-Brabant aangetroffen; Limburg volgt met 22% (n=100) van de dumpingen. In: Justitiële Verkenningen, nr. 2: Criminaliteit in Noord Brabant, p. 89-90.
2. Tweede Kamer der Staten-Generaal. Enquête Opsporingsmethoden. 24 072. Vergaderjaar 1995-1996.
3. <http://www.omroepbrabant.nl/?news/177703822/Brand+Waalre+zoveelste+voorbeeld+van+geweld+tegen+gemeenten.aspx>.
4. <http://www.omroepbrabant.nl/?news/1416981293/Gooien+handgranaat+Carpe+Diem+op+camera.aspx>.
5. Pieter Tops en collega's hebben berekend dat criminelen in Nederland vorig jaar voor ten minste 18,9 miljard euro aan xtc en amfetamine hebben geproduceerd. P.Tops, J. van Valkenhoef, E. van der Torre en L. van Spijk. Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar. Den Haag, Boom criminologie, 2018.
6. Zie in dit verband: F. Boerman, M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2017). Nationaal dreigingsbeeld 2017 Georganiseerde criminaliteit. Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Driebergen. Hierin wordt uitvoerig ingegaan op de drugsmarkt in Nederland / Brabant-Zeeland: 'In de loop der jaren is een redelijk helder beeld ontstaan van betrokken personen en netwerken. De toonaangevende criminele ondernemers van dit moment zijn personen die grotendeels al jaren meedraaien in de top van de georganiseerde synthetische drugscriminaliteit en in bijna alle gevallen grootschalige productie en export financieren en organiseren. In veel gevallen gaat het om personen die oorspronkelijk afkomstig zijn uit de woonwagengemeenschap in Zuid-Nederland', p. 53).
7. Voor een levendige beschrijving van deze jonge generatie Marokkaanse criminelen zie: Paul Vugts (2014). Doorgeschoten. De nieuwe generatie onstuitbare criminelen. Uitgeverij De Kring.
8. Misdaadjournalist Koen Voskuil heeft een artikel gewijd aan de Albanezen die 'geruisloos de drugshandel (cocaine) inpijken'. Albanezen verdringen Mocromaffia op de drugsmarkt. Brabants Dagblad, 4 augustus 2018.
9. Ripdeals en het daarmee gepaard gaande geweld is overigens niet nieuw. Zie bijvoorbeeld F. Bovenkerk, F. en W.I.M. Hogewind, (2002). Hennepteelt in Nederland: het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding. Zeist: Kerkebosch. En: Wijk, A.Ph. van, E. Bervoets & W. Stol (2003). 'Ik ben geen slechte jongen, ik doe alleen slechte dingen'. Een inventarisatie van de problemen rond Antillianen in Nijmegen. Den Haag, Elsevier.

10. Uit de CBS-gegevens blijkt dat een kwart van de mannen die de afgelopen vijf jaar zijn vermoord, slachtoffer is van een afrekening in het criminele milieu. Het aantal liquidaties schommelt per jaar, maar over de langere termijn bekeken stijgt het aantal moorden in de onderwereld waarbij grof geweld wordt gebruikt volgens het CBS. Bron: NOS <https://nos.nl/artikel/2188578-aantal-moorden-daalt-maar-in-onderwereld-meer-liquidaties.html>. Uit WODC-onderzoek blijkt dat de drempel voor criminelen om iemand te liquideren steeds lager ligt. Vooral jonge cocaïnehandelaren grijpen relatief snel naar geweld, net als leden van motorbendes. Opvallend is dat criminelen een moord vaak goed voorbereiden, maar dan toch uiteindelijk slordig te werk blijken te gaan. Ze schieten in het wilde weg en vergissen zich soms in het doelwit. Vrijwel altijd hebben de conflicten te maken met drugshandel. B. van Gestel en M. Verhoeven (2017). Verkennende voorstudie liquidaties. WODC, Den Haag. Zie ook I. van Leiden, B. Bremmers en H. Ferwerda (2014). Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld. Politie & Wetenschap.
11. Bron: <https://www.politie.nl/nieuws/2018/januari/17/11-ruim-1000-kilo-coke-aangetroffen-tussen-bananen.html>.
13. Overgenomen uit: <https://www.parool.nl/amsterdam/sjoemelnotaris-voorwinde-had-geschorste-notarissen-in-dienst~a4560643/>
12. Een trustkantoor regelt de adresverlening, administratie, jaarrekening opstellen/samenstellen, directievoering van rechtspersonen.

3 Wat doen de criminelen met het geld?

De essentiële vraag voor de overheid is waar dat drugsgeld blijft. Het draait in de drugswereld immers om geld en status. Dit is uiteraard niet uniek voor Brabant-Zeeland; het is een universeel gegeven. Het is ook een feit van algemene bekendheid dat er met drugs veel geld te verdienen is. Daarover gaat dit hoofdstuk, dat evenals het vorige en komende hoofdstuk is gebaseerd op de gehouden interviews. De voorlopige conclusie is dat er (heel) weinig zicht is op de criminele geldstromen in het algemeen, laat staan voor Brabant-Zeeland specifiek. Het hoofdstuk gaat grotendeels over manieren waarop drugscriminelen met hun opbrengsten omgaan, met soms een directe link met Brabant-Zeeland. Het doel hiervan is niet om in detail in te gaan op de verschillende mogelijkheden, maar meer om de globale lijnen te schetsen.

3.1 Veel en snel geld

Het gebrek aan zicht op de stromen illegale drugsgelden is geen nieuws. In tal van rapporten komt deze kennislacune naar voren.¹ Dat heeft deels te maken met de betrokkenheid van personen en instanties die over de kennis beschikken om dit onopvallend te doen dankzij de vele witwasmogelijkheden. Deels heeft het ook te maken met gebrek aan tijd, kennis, informatiebundeling en prioriteit bij de opsporingsdiensten om die illegale geldstromen op het spoor te komen. Een (gedateerde) schatting is dat de omvang van het witwassen uit Nederlandse criminaliteit bijna 4 miljard bedraagt en dat nog eens 21 miljard van het geld dat in of door Nederland stroomt afkomstig is van buitenlandse criminaliteit.² In 2016 onttrekt de overheid iets meer dan 400 miljoen van de criminelen en dat was een recordbedrag in vergelijking met de jaren ervoor. In 2015 was het 144 miljoen.³

Het is moeilijk om een schatting te maken van de totale drugsopbrengsten in het gebied Brabant-Zeeland. Een ruwe schatting van de drugsopbrengsten uit hennep voor alleen de regio Tilburg is 800 miljoen.⁴ Een bedreigde getuige die uit

de school is geklapt, maakte deel uit van een drugsbende waarvan er alleen al in Tilburg zestig vergelijkbare organisaties actief zouden zijn. In totaal zijn er volgens de getuige tussen de 600 à 900 hennepplantages in Tilburg. Het aantal personen dat dagelijks in de stad in deze bedrijfstak actief is bedraagt zo'n 2.500 personen. En dan gaat het alleen over hennep. De synthetische drugs zijn niet meegeteld. Er kan worden gesproken van een schaduweconomie. De vraag is: waar blijft dat geld? Het overgrote deel gaat op aan feesten, luxe goederen, vakantie enzovoort, oftewel het goede leven. Degenen die een dergelijke levensstijl erop nahouden zitten niet in de eerder genoemde toplaag, maar eerder in de onder- en vooral middenlaag. Zij vallen op door hun patsergedrag. Ze hebben een slag geslagen en willen laten zien dat ze geslaagd zijn. Een dure auto wordt contant betaald zonder dat duidelijk is waar het geld vandaan komt, ze bezoeken dure nachtclubs en gokken. De opbrengsten in die twee onderste lagen moeten ze delen met veel anderen. Het gaat dan om relatief kleine bedragen. De grote bedragen komen ten goede aan de kleine top. Zij wassen de opbrengsten wit en/of investeren ze in de aankoop van nieuwe partijen. Het geld of een deel ervan is opgeslagen in bijvoorbeeld loods en of zelfs onder de grond en wordt beschouwd als 'werkkapitaal'. De overheid heeft in de woorden van een respondent vrijwel uitsluitend zicht op de 'grabbelaars' of de 'suk-keltjes', terwijl de 'grote jongens' hun weg vinden met allerlei constructies in het buitenland. Zij zorgen dat ze niet opvallen met hun exorbitante levensstijl, althans in Nederland. Eens per jaar met een groep intimi enorm uit de band springen in een exotisch vakantieoord hoort er dan wel weer bij.

De betaling van de drugs gebeurt uiteindelijk cash, van kleine (vaak) tot grote coupures. Een grove rekensom laat zien dat het bij grote partijen drugs ook om grote hoeveelheden papiergeld gaat: voor een kilo cocaïne staat een kilo aan papiergeld.⁵ Een groothandelaar kan al gauw 100 kilo of meer aan papiergeld hebben. Er zijn hoeveelheden van honderden kilo's papiergeld aangetroffen. Het geld is soms letterlijk luchtdicht verpakt op pallets gestapeld. De kleine coupures bij een bank omruilen voor grote (500 euro biljetten) gebeurt niet. Banken zijn daar kritisch op. Toch worden er soms grote hoeveelheden van dergelijke biljetten aangetroffen. Illegale wisselkantoren faciliteren hierin, uiteraard tegen een provisie van een paar procent. Koeriers smokkelen de 500-euro coupures vervolgens het land uit. In de zuidelijke landen van Europa is het meer de gewoonte om te betalen met grote coupures.

3.2 Investeren

De drugsopbrengsten moeten op een of andere manier 'wit' worden gemaakt. Mooie auto's hebben een grote aantrekkingskracht op (sommige) drugscriminelen. De aanschaf van dure auto's is door overheidsmaatregelen erg risicovol geworden

voor de drugscriminelen. Daarom is er een tussenlaag tussengekomen van de lease-maatschappijen waarvan de crimineel ‘zijn’ eigen auto huurt. Het investeren in dure auto’s voor de handel kan lucratief zijn. Zeker als het criminele netwerk ook in de gestolen auto-onderdelen zit en dure schadeauto’s voor een relatief laag bedrag uit Duitsland importeert, die opknappen en voor veel geld doorverkopen. Criminelen met een vooruitziende blik die rendement van hun geld willen hebben, investeren in onroerend goed. Een voor de hand liggende manier is om de drugsopbrengsten te investeren in bedrijven, vooral bedrijven waar nog steeds veel contanten in omgaan en een lage instapdrempel hebben wat betreft voorinvesteringen. Bekende voorbeelden zijn de horeca, zonnebankstudio’s, Shisha lounges, kapperszaken, sportscholen enzovoort. Interessant aan deze ‘cashondernemingen’ is dat de omzet kunstmatig kan worden verhoogd. Criminele gelden worden vermengd met de legale inkomsten. Het betalen van inkomstenbelasting, ook over het criminele deel, is de prijs voor het witwassen. Het is een herkenbaar beeld: de verschillende telefoonreparatiewinkeltjes waar zelden een klant te vinden is en waarvan iedereen aanvoelt dat het geen zuivere koffie is. Brabant met zijn grote mate van bedrijvigheid en grote ondernemingsgeest leent zich daar goed voor. Naast bedrijven zijn woningen, recreatieparken en hotels een gewild object, hetzij om er zelf te wonen of voor familieleden, maar vaker voor de verhuur. Ze, en dat zijn dan de ondernemers uit de criminele bovenlaag, verschaffen zich hiermee een vast en legaal inkomen, want de drugsgelden zijn via allerlei constructies witgewassen. Deze drugscriminelen laten zich adviseren hoe dat het veiligst kan. De autochtone drugscriminelen investeren vooral in Nederland in vastgoed, de etnische groeperingen vooral in het buitenland. Van twee recreatieparken in Nederland wordt gesteld dat ze zijn gefinancierd met drugsopbrengsten. Een daarvan is direct te linken aan een Brabantse familie. Dat zijn gevallen die bij instanties bekend zijn geworden. De horeca en hotels in Marrakesh en andere toeristensteden in Marokko en Turkije zouden ook deels gefinancierd zijn met drugsgeld uit Nederland. Voor zowel de investeringen in vastgoed in Nederland als in het buitenland geldt dat de witwasconstructies via het buitenland gaan. Dat zijn de landen waarmee geen uitleveringsverdrag is afgesloten en/of waarbij de banken het niet zo nauw nemen met het innemen van geld waarvan de herkomst niet helemaal duidelijk is. Maar hoe komt dat drugsgeld van Nederland naar het buitenland?

3.3 Via het buitenland

Een eenvoudige manier om het zwarte geld te witten is door het fysiek naar het buitenland te brengen. Van Marokkaanse en Turkse drugscriminelen is bekend dat zij het drugsgeld naar hun thuisland brengen om het aldaar te investeren in hotels en appartementen of op een bankrekening te zetten. Ook autochtone Nederlanders

brengen geld naar het buitenland, maar dan met de bedoeling om het later weer – “legaal” – in Nederland te kunnen gebruiken. Het transport naar het buitenland gebeurt met de auto of camper of zelfs met de vrachtwagen. Deze koeriers, van alle leeftijden maar vaak juist ook de ouderen die niet opvallen en op vakantie zijn, nemen het cash mee over de grens, al dan niet in geprepareerde auto's. De ontvangende landen zijn in Oost-Europa te vinden maar ook Dubai wordt genoemd, waar het toezicht op het bancaire systeem in relatie tot witwassen en terrorisme financiering niet (goed) functioneert. Via de achterdeur wordt het geld letterlijk binnengebracht en vervolgens op een rekening gezet. En dan raakt het spoor al snel bijster.

Grensoverschrijdend zwart geldverkeer vindt ook plaats via de scheep- en luchtvaart. Het versturen van postpakketten met een vliegtuig is erg eenvoudig, maar ook het versturen van waardetransporten is een vrij eenvoudige manier om in een keer veel geld te verplaatsen. Op Schiphol is de controle daarop tamelijk scherp, op andere luchthavens minder of vrijwel afwezig. De verscherpte aandacht voor drugs in zeecontainers is vermoedelijk ook een verklaring waarom er zelden tot nooit berichten komen van grote hoeveelheden inbeslaggenomen geld. Er wordt eenvoudigweg niet (goed) op geld gelet. Dat geldt helemaal voor de zendingen die per diplomatieke post naar het buitenland gaan. Er wordt gebruik gemaakt van koeriers die, net als bij de drugssmokkel, het geld in hun koffer meenemen of soms op of in hun lichaam. Het geld wordt ook gesmokkeld door het in fruit, wasmachines en autowrakken te verstoppert.

3.4 Value

Cash geld, en zeker in grote hoeveelheden, kan lastig zijn om mee te werken en te handelen. Bovendien hebben biljetten serienummers. Daar zijn alternatieven voor op de markt. Drugsgeld verandert van gedaante op het moment dat het wordt omgezet naar gemakkelijk converteerbare goederen. De harddrugs die bijvoorbeeld vanuit Zuid-Amerika worden ingevoerd, moeten worden betaald. Dat kan cash, onder andere op de hiervoor genoemde manieren. Om zo min mogelijk op te vallen versturen de drugscriminelen daarnaast goederen naar het betreffende land ter waarde van het verschuldigde bedrag. Containers met witgoed en andere goederen gaan van Nederland naar Colombia om daar ter plaatse te worden verkocht. Brokers, ofwel tussenpersonen, zorgen voor een optimale fit tussen vraag en aanbod. In plaats van cash geld vormen artikelen het betaalmiddel. Daarnaast fungeren diamanten en goud als value. Beiden zijn universele betaalmiddelen, hoewel goud aan koersschommelingen onderhevig is. Het nadeel van goud is dat het zwaar materiaal is. Grote hoeveelheden zouden in het oog lopen. Er zijn gespecialiseerde bedrijven die de broodjes goud ‘opsnijden’ tot kleine partjes door chipkaarten te maken waar de goudwaarde in is verwerkt. In de kaart zijn een aantal ‘echtheids-

kenmerken' gemaakt zodat de ontvanger kan zien dat de waarde echt is. De kaarten zijn via het darkweb verkrijgbaar; het betaalmiddel om de transacties compleet onzichtbaar te maken, zijn bitcoins (of een variant van digitaal geld).

Totdat de overheid serieus werk gaat maken van het inzichtelijk krijgen van de handel in digitaal geld⁶, blijft het voor criminelen een veilig betaalmiddel om drugs te kopen en te verkopen, ook voor de Brabantse criminelen. Hoewel er nog een zekere koudwatervrees bestaat, maken enkelen hier al gebruik van.⁷ Als beide handelspartners digitaal geld accepteren is een wifi-verbinding in een McDonalds vestiging voldoende om de transactie te sluiten; ter plekke wordt het digitale geld overgeboekt. De 'money trail' is niet te volgen. Het digitale geld komt in de digitale portemonnee van de ontvanger (wallet). Deze digitale portemonnee is anoniem, er zit geen herleidbare identiteit achter. Drugscriminelen kunnen ook hun cash voorraad omzetten in digitaal geld en omgekeerd. Dat gaat via tussenpersonen die digitaal geld tegen een bepaalde commissie (bepaald procent van het totale bedrag) kopen en verkopen en daarvoor rekeningen openen. De zwakke schakel zit dus in de momenten waarop digitaal geld cash of giraal wordt gemaakt en andersom. Daar zijn stromannen en katvangers voor die tegen commissie werken en die ook tegen de lamp kunnen lopen.⁸ De digitale geldstromen blijven onzichtbaar, zeker als de diverse digitale munteenheden met elkaar worden vermengd in de bitcoinmixer (zie kader). Het voordeel van digitaal geld is bovendien dat er geen koffers met cash geld kunnen 'verdwijnen' op hun tocht naar het land van de bestemming.

In de mix

Deze bitcoinmixer, zoals dit nieuwe beroep wordt genoemd, wisselt tegen een stevige commissie van 2 tot 3 procent bitcoins met andere bitcoins waardoor het volgen van de transacties wordt verhinderd. De stroom aan klonen van de bitcoin, er zijn inmiddels 1320 digitale munten, is zo groot dat mix-variaties volop mogelijk zijn. Een bijzondere vorm van mixen is de zogeheten CoinJoin. Een transactie in de bitcoin wordt dan gedaan door meerdere personen tegelijk. Op zich is het handelen in bitcoins niet strafbaar. Dat wordt het wel als duidelijk is dat het om crimineel verkregen vermogen gaat. De criminele bitcoinhandelaar heeft als fysieke plaats, voor de digitale dienstverlening, meestal een doodgewone parkeerplaats bij een supermarkt of een fastfood-keten op het oog. Maar dan moeten ze het nog omwisselen... Nu heb je de bitcoin apparaten waarmee je theoretisch gezien de bitcoin munten kan omwisselen naar cryptomunten die in jouw 'wallet' terecht komen, waarmee je aan de andere kant kan betalen. Maar als je een markt overspoeld met miljoenen, gaan er ook allerlei alarmbellen rinkelen, dus dat wordt heel lastig.⁹

3.5 Sport en gokken

Het drugsgeld vindt ook zijn weg in zaken die op het oog niet direct rendabel zijn maar wel veel voor de crimineel betekenen. Het gaat om het aanzien dat hij daarmee krijgt in bepaalde kringen. Dit is in elk geval niet weggelegd voor de lagere echelons van de criminele wereld. Een bekend voorbeeld zijn de investeringen in de sport.¹⁰ Naast vechtsport is voetbal een dankbaar financieringsobject. De plaatselijke voetbalclubs die vaak kampen met een structureel middelenprobleem krijgen 'sponsorgelden' voor kleding, materiaal en soms ook goede salarissen voor de spelers. De onkostenvergoedingen voor spelers kunnen oplopen tot bedragen die raken aan de salarissen van professionele voetballers. De 'winst' voor de crimineel is meerledig: hij geniet aanzien binnen de lokale gemeenschap, overlegt met de gemeente over de herinrichting van het complex, maakt zijn passie voor sport mogelijk en kan er misschien ook geld aan overhouden. De financiers hebben macht over de club, het bestuur, de spelers en misschien ook over het gemeentebestuur. Uitbetalingen aan de club en spelers worden contant gedaan zodat het vrijwel niet is te achterhalen voor instanties. Niemand heeft er ook belang bij om eventuele vraagtekens bij de herkomst te stellen. De paardensport is ook een bekend object voor financiering met drugsgelden. De waarde van renpaarden is vrijwel niet objectief te bepalen. Net als bij kunst is het 'wat de liefhebber ervoor geeft'. Een ideaal middel dus om drugsgeld wit te wassen en bovendien verschaft het in de onder- en vooral bovenwereld het nodige aanzien.

Gokken is een veelgehoorde activiteit van de geslaagde drugscriminelen. Ze kunnen hun geld niet (meer) op een andere manier kwijt en/of zij zijn eraan verslaafd. Op een avond tienduizenden euro's vergokken komt voor. Het beeld doemt op van een groep mannen die in een rokerige kamer om veel geld pokeren, maar dat is slechts een deel van het verhaal. De wereld van het gokken heeft voor de drugscriminelen veel mogelijkheden om iets met hun geld te doen. Aan de tafel kun je er direct geld mee verdienen, maar de systematiek achter online gokken is ook goed te gebruiken om vermogen op een veilige manier te transporteren. Bij online gokken is het mogelijk om geld – door middel van prepaidkaarten – op het eigen account te zetten. Er is geen toezicht op door wie, hoeveel en waar geld op een account wordt gezet. Verschillende personen kunnen geld storten. De inloggegevens kunnen worden uitgewisseld tussen personen die met de inlogcodes het geld kunnen overmaken naar een of meer buitenlandse rekeningen. Het geld is 'veilig' overgeemaakt; eigenlijk een vorm van ondergronds bankieren. De gokker kan natuurlijk ook zelf gaan gokken en het 'gewonnen' bedrag laten uitkeren op een rekening. Zelf een online gokbedrijf opzetten genereert nog meer mogelijkheden om drugsgelden wit te wassen. Daarvoor is een licentie nodig maar die is eenvoudig te verkrijgen in landen als Malta, Gibraltar, Curaçao, de Bahama's en Filipijnen. Voor die landen vormen de licenties een belangrijke bron van inkomsten, want per licentie moet er

jaarlijkse een bedrag worden betaald. Gezien de koninkrijksrelatie van Nederland met de Antillen is het saillant dat Curaçao veelvuldig in verband is gebracht met online gokken en het witwassen van criminele opbrengsten.¹¹ In de online gokwereld (zowel casino gokken als gokken op sportwedstrijden) gaan vele honderden miljoenen om, met alle corrumperende effecten van dien.¹² Naar eigen inzichten kan een winst- en verliesrekening worden opgesteld. Als er genoeg mensen zijn die drugsgeld vergokken en er zo nodig gebruik wordt gemaakt van dummy accounts kan het hard gaan. Het is lucratief om te gokken want door de onderlinge concurrentie is het *prize-payout* percentage ver boven de 90 procent.

Het is voor instanties vrijwel onmogelijk om erachter te komen wie er nu achter die online gokbedrijven zit vanwege de ingewikkelde constructies met rechtspersonen en aandeelhouders. Drugscriminelen hoeven ook niet eens zelf het bedrijf op te richten en/of verstand te hebben van gokken. Via financiële tussenpersonen kan ook in dergelijke bedrijven worden geïnvesteerd, met een 'gegarandeerde' opbrengst die via allerlei constructies wordt weggezet op een buitenlandse rekening.¹³ Het is bekend dat online gokbedrijven op de Antillen worden gebruikt voor criminele activiteiten en organisaties.¹⁴ De opbrengsten uit die gokbedrijven worden gefinancierd in legale ondernemingen waar in korte tijd tientallen mensen werken.

Er zijn vele andere manieren voor drugscriminelen om via het gokken hun geld wit te wassen. Dat zijn niet alleen de grote bedragen, maar ook de kleinere. Een simpel voorbeeld zijn de winkeltjes waar loten worden verkocht. De eigenaar (stroman) koopt de winnende loten op van de winnaars en stuurt de loten vervolgens in om de prijs te incasseren. Het voert te ver om alle gok-witwasvarianten te behandelen. Het is duidelijk dat gokken en drugsgelden communicerende vaten kunnen zijn.

3.6 Schimmige constructies

De drugscriminelen die in Nederland de beschikking willen krijgen over hun drugsgelden verzinnen allerlei constructies waardoor de drugswinsten een 'legaal' gezicht krijgen. Een bekende manier is de zogenoemde terugleenmethode. De criminelen gebruiken de in het buitenland gestalde drugswinsten als onderpand voor een lening die ze in Nederland aanvragen voor de koop van onroerend goed of om een legale onderneming te starten. De te betalen rente over de lening kunnen ze ook nog aftrekken van de belasting. De wegen waarlangs de drugswinsten gaan zijn dermate ingewikkeld gemaakt dat ze nauwelijks zijn te volgen: van Hongarije, naar Turkije, dan naar Panama om vervolgens op de Antillen te eindigen bij een financieringsmaatschappij in de vorm van een belasting vrijgestelde vennootschap. Cruciaal in deze moneytrails is namelijk dat de betrokkenen gebruikmaken van rechtspersonen in verschillende landen, al dan niet opgericht met een vals

identiteitsbewijs. Het levert schimmige beelden op: een Belgische projectontwikkelaar die met een Zwitserse financier in Nederland appartementen wil bouwen of een vennootschap uit Belize dat appartementen heeft in Amsterdam. Opvallend is dat in dit verband de Antillen vaak worden genoemd als een goede locatie voor het opzetten van rechtspersonen. De mannen achter de schermen blijven onzichtbaar. De jacht op dit verborgen en grote vermogen wordt de uitdaging van de toekomst voor de opsporingsdiensten genoemd. Als het ‘geld in beweging’ is, dat wil zeggen door verschillende landen en via allerlei rechtspersonen wordt rondgepompt, zouden er mogelijkheden voor het ontdekken van malversaties moeten liggen. Als het eenmaal is geïnvesteerd in vastgoed dan wordt dat een stuk lastiger (dood geld). De mogelijkheden voor de opsporing lijken rooskleuriger op papier dan de werkelijkheid van alle dag. Bij sommige landen wordt geen rechtshulp verzoek ingediend omdat het op voorhand al duidelijk is dat het eindresultaat nul wordt. Het indienen van rechtshulpverzoeken in andere landen vergt een zeer lange adem, als er al lucht bijkomt in de vorm van een inwilliging van het verzoek. Het geld is dan al lang weg. Overigens is het ook voor de buitenlanden lastig om vast te stellen dat investeringen in vastgoed afkomstig zijn uit de opbrengsten van de drugshandel in Nederland. Aan eventuele acties van de overheid gaat echter het doorzien van de complexe constructies vooraf, die immers juist om die reden zo zijn op- en ingericht. Dat kan niet zonder advies van deskundigen ofwel de belastingadviseurs en accountants die hun cliënten adviseren hoe ze zo min mogelijk belasting hoeven te betalen. Strikt genomen is dat een legitieme aangelegenheid, ware het niet dat het om drugswinsten gaat en de adviseurs melding moeten doen bij de autoriteiten als ze het vermoeden hebben dat bepaalde personen of zaken niet deugen. Daarvoor is het nodig om de “gehele film” te bekijken: het hoe, wie en waarom volgen door alle landen. Pas dan wordt het geheel duidelijk. Het risico en ook de praktijk is dat de adviseurs naar de afzonderlijke “foto’s” kijken en een vinkje op hun checklist zetten dat het in orde is. Uiteraard is de actie van A naar B in orde; het plaatje wordt anders van kleur als daarbij ook C, D en M worden betrokken. En dat gebeurt niet altijd.^{15/16}

3.7 Banken

In de gehele keten van rechtspersonen, investeringen en leningen spelen banken een belangrijke rol. Niet voor niets hebben zij in het kader van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) een poortwachtersfunctie. De drugsgelden komen uiteindelijk op een bankrekening terecht en via die rekening weer naar een andere rekening. Banken doen er alles aan om ongebruikelijke transacties te detecteren en zo nodig te melden bij de autoriteiten. Drugscriminelen of beter hun geldezels maken misbruik van de regels door bijvoorbeeld dagelijks

drugsopbrengsten te storten die net onder de melddrempel liggen. De afzonderlijke stortingen (en opnames zonder legitimatie) komen na verloop van tijd boven water en worden als ongebruikelijke transacties geclusterd gemeld bij de politie.¹⁷ De politie, in casu de FIU, kan door middel van nader onderzoek bepalen of de transactie – naast ongebruikelijk – ook verdacht is in de zin van het wetboek van Strafvordering en een opsporingsonderzoek te starten. Het geld is dan al weg. Nederland heeft in vergelijking met andere landen een lage drempel om ongebruikelijke transacties te melden. De objectieve maar zeker de subjectieve criteria laten interpretatieruimte toe. Banken proberen met ingenieuze software zoveel mogelijk ongebruikelijke transacties op te sporen. Hun reputatie kan in het geding komen als de banken in verband worden gebracht met witwaspraktijken, als die praktijken al uitkomen.¹⁸

Hoe faalde ING in het voorkomen van witwassen?

ING heeft tussen 2010 en 2016 structureel te weinig gedaan om het witwassen van geld te voorkomen. Veel bankrekeningen werden maar beperkt gemonitord waardoor bijvoorbeeld de autoriteiten soms veel te laat op de hoogte werden gebracht. Zo werkte ING met een systeem van zogeheten ‘toppings’ of ‘aftoppings’. Dit komt erop neer dat voor sommige categorieën witwassignalen het systeem van ING simpelweg stopte met monitoren. Ook werden vooral de rekeningen in de gaten gehouden en niet de klanten. Een klant die meerdere rekeningen had, zou in theorie dus een grote transactie kunnen verdelen in meerdere kleine transacties en zo niet opvallen. Bij sommige investeringsbeslissingen zouden de commerciële doelstellingen ook belangrijker zijn dan de naleving van de Wwft. Ook de interne controles van ING zouden hebben gefaald. De verschillende ‘defensielinies’ die hadden moeten opmerken dat wetgeving niet werd nageleefd, werkten ook niet omdat er bijvoorbeeld sprake was van verzuiling. ING Bank N.V. (ING) in Amsterdam heeft een door het Openbaar Ministerie (OM) aangeboden transactie van 775.000.000 euro geaccepteerd en betaald.¹⁹

Dat laat onverlet dat de menselijke factor bij het beoordelen van casussen onontbeerlijk is: wat is de uiteindelijke bron van de transactie en wie profiteert ervan? Dit vergt onderzoek. Ook bij nieuwe klanten moeten banken onderzoek doen om geen rotte appels in de mand te krijgen. Om het voorzichtig uit te drukken: er **kan** een spanningsveld ontstaan tussen compliance enerzijds en commercie anderzijds. Banken willen geld verdienen versus goede (potentiële) klanten uitvoerig onder de loep nemen, het verscherpte cliëntentoezicht. Dat kan wringen met het commerciële belang. Bovendien is de compliancecapaciteit van de banken weliswaar groot maar niet oneindig. Met andere woorden: als het systeem geen vreemde zaken ‘ziet’ en de persoonlijke situatie van de (potentiële) cliënt op voorhand geen vragen

oproept, dan heeft hij een laag risicoprofiel en kunnen transacties plaatsvinden. Veel meldingen bij de FIU gaan over betrekkelijk geringe bedragen.

Om grote sommen geld naar andere delen in de wereld te krijgen, maken criminelen naast de faciliteiten die bijvoorbeeld Western Union instellingen bieden ook gebruik van ondergrondse banken: 'Hawala', dat vertrouwen betekent. Deze witwasbehoefte levert een ander type criminelen op die 'money laundering as a service' hebben en daarbij gebruik maken van het informele banksysteem. 'Gewone' banken vertrouwen ze niet want dat is te risicovol. Het is een informeel banksysteem; de 'banken' hebben geen vergunning. Het zwarte geld wordt gebracht bij een hawalader met een codewoord. De ontvanger in het buitenland krijgt ook dat codewoord en gaat daarmee naar de hawaladers in dat betreffende land en kan het geld cash meenemen. Het is een veilig systeem omdat het geld niet over grote afstanden vervoerd hoeft te worden. Een eenvoudige manier om geld wit te wasen c.q. te investeren in hotels en taxibedrijven in het buitenland waar onder meer Marokkaanse criminelen gebruik van maken. De geldlopers die voor de banken werken, vormen de zwakke schakel in de ondergrondse keten. De ondergrondse banken zijn voor de nietsvermoedende winkelbezoeker vermomd als belwinkel of wasserette.

Politie Rotterdam neemt 7 miljoen contant geld in beslag bij illegale bankiers

De politie Rotterdam heeft in 2014 ruim 7 miljoen euro aan contant geld in beslag genomen bij illegale bankiers. Het systeem van 'underground banking' is bedoeld om grote hoeveelheden crimineel geld naar het buitenland te sturen zonder tussenkomst van een door de staat gecontroleerde bank. De politie Rotterdam heeft afgelopen jaar in samenwerking met De Nederlandsche Bank invallen gedaan bij meerdere winkels waarvan werd vermoed dat ze door illegale bankiers werden gebruikt. Het gaat vaak om belwinkels en wasserettes die weinig 'normale' klanten hebben. Bij de acties zijn tientallen mensen opgepakt. Voor criminelen is het ook een aantrekkelijk banksysteem om buiten het zicht van de autoriteiten te blijven. Het kan gaan om financieringsstromen voor terroristische groeperingen, drugsbendes of mensensmokkelaars wereldwijd. De politie Rotterdam schat dat in Nederland jaarlijks honderden miljoenen tot miljarden euro's omgaan in het illegaal bankieren.²⁰

Eindnoten

1. Onder meer: Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2017). Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit. Zoetermeer: Nationale Politie, Dienst Landelijke Informatieorganisatie. Kruisbergen, E.W. (2017). Combating organized crime: A study on undercover policing and the follow-the-money strategy. Den Haag/Amsterdam: WODC/Vrije Universiteit Amsterdam.
2. De schattingen komen overigens uit een publicatie uit 2006: B. Unger (2006). De omvang en het effect van witwassen. *Justitiële Verkenningen*, 2, 21-33.
3. Zie <https://www.crimesite.nl/recordbedrag-aan-plukze-geld-geincasseerd/>.
4. <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/01/25/hennepteelt-in-tilburg-levert-zon-800-miljoen-per-jaar-op-a1427719>.
5. Een kilo biljetten van 500 is ongeveer een half miljoen. Een kilo biljetten van 100 euro komt neer op een ton. Bron: <http://www2.econ.uu.nl/users/unger/Media/BN2%20110308.htm>
6. Het huidige kabinet onderzoekt de mogelijkheid om bitcoins te verbieden. <https://www.elsevierweekblad.nl/economie/achtergrond/2018/01/minister-onderzoekt-verbod-bitcoin-581254/>.
7. In een nutshell de werkwijze rondom bitcoins en criminelen: S. Visser (2017). Nieuwe witwastypologieën in de strijd tegen witwassen met virtuele betaalmiddelen. *Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving*, 4, 217-223.
8. Zie voor een recente veroordeling van deze ‘omwisselaars’: <https://www.ad.nl/economie/twee-jaar-cel-voor-witwassen-1-7-miljoen-aan-bitcoins-br~a42fa255/>. En: <https://nos.nl/artikel/2225605-celstraffen-tot-drie-jaar-voor-witwassen-bitcoins.html>.
9. Overgenomen uit een artikel in Trouw over bitcoins en witwassen: <https://www.trouw.nl/home/bitcoin-maakt-van-witwassen-kinderspel~a532e9f4/>.
10. Uit onderzoek blijkt dat een op de drie gemeenten in Nederland kampt met ‘criminele weldoeners’. Deze personen met een dubieuze achtergrond sponsoren bijvoorbeeld sportclubs, gebruiken stichtingen als façade voor criminele activiteiten en organiseren evenementen voor goede doelen; zie: M. Bruinsma, R. Ceulen, T. Spapens en C. Deij (2018). Ondernijning door criminele weldoeners. Inventariserend onderzoek. Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Tilburg University, Tilburg; Bureau Bruinsma, Tilburg.
11. Er wordt gesproken van ‘400 illegale online goksites’ die wereldwijd opereren vanuit Curaçao. De websites bieden hun producten in verschillende talen aan zoals Russisch, Albanees en Chinees. Er zouden ook speciale sites voor de Nederlandse markt zijn (<https://tpo.nl/column/meer-dan-400-illegale-goksites-actief-vanuit-curacao/>). Overigens weerspreken de Antillen dat de gokfaciliteiten illegaal zijn, want ze voldoen aan de regelgeving (<http://antilliaansdagblad.com/nieuws-menu/curacao/opinie/13682-online-gokken-hoezo-illegaal>).
12. Een voorbeeld is de arrestatie van een gokbaas, de kranten ‘maffiabaas’ genoemd, op de Antillen door het ondernijningsteam. Hij wordt onder meer verdacht van omkoping van politici, belastingfraude en witwassen (<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-baas-gokmaffia-francesco-corallo-aangehouden-op-sint-maarten-b263e4aa/>).
13. De Panamapapers maken duidelijk dat ook niet-criminelen gebruikmaken van allerlei financiële constructies om hun geld veilig te stellen c.q. om zo min mogelijk belasting te betalen. Recent is de Belgische tak van ABN-AMRO in verband gebracht met de Panamapapers en het negeren van signalen van witwassen: <https://www.nu.nl/panama-papers/5333366/belgische-tak-abn-amro-negeerde-signalen-witwassen-klanten.html>.
14. De maffiabaas uit noot 12 wordt in verband gebracht met de Italiaanse mafia.
15. In felle bewoordingen legt een voormalige accountant in 2016 de vinger op de zere plekken: veel controledossiers zijn onder de maat, er ontbreekt intrinsieke motivatie om structurele problemen op te lossen, men is teveel gewend geraakt aan veel geld verdienen, lastige vragen worden niet gesteld, er wordt teveel afgegaan op de informatie van de cliënt, binnen je budget blijven is een doel op zich et cetera. Bron: <https://www.ftm.nl/artikelen/voormalig-kpmg-topvrouw-de-accountantssector-wil-eigenlijk-niet-veranderen>.
16. De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountant besteedt in een aparte uitgave van hun blad

- aandacht aan het ontdekken van frauderisico's onder het motto voorkomen is beter dan genezen. L. van Almelo (2018). Rode Vlaggen. Frauderisico's ontdekken en melden. Accountant, NBA, Amsterdam.
17. Zie bijvoorbeeld Lesscher e.a. die verschillende casus beschrijven waarin banken zijn gebruikt om geld wit te wassen met hulp van een accountant en al dan niet via trustconstructies. Er blijkt onder meer uit dat ongebruikelijke transacties geclusterd (dus naar verloop van tijd) worden gemeld. Ook blijkt dat er meldingen worden gedaan nadat een witwasconstructie is blootgelegd. Er valt, blijkt uit het artikel, veel te winnen bij het daadwerkelijk verscherpt toezicht houden, want banken zijn een belangrijke schakel in het witwasproces. H. Lesscher, B. Peters & J. van Leeuwen (2018). De positie van banken bij detectie en aanpak van risicovolle en ongebruikelijke transacties. Jaarboek Compliance, p. 291-303
 18. Ook de Rabobank is in verband gebracht met witwassen in Mexico: <https://www.trouw.nl/home/rabobank-schikt-zaak-met-mexicaans-drugsgeld-in-californie~a4a4de2b/>. En een topbankier van ABN-AMRO heeft via een constructie op de Antillen geld wit gewassen: <https://www.bnr.nl/nieuws/10025716/topbankier-abn-amro-verdacht-van-miljoenenfraude>.
 19. Bron: NU.nl, 4 september 2018; <https://www.om.nl/@103953/ing-betaalt-775/>.
 20. Overgenomen uit een groter artikel over ondergronds bankieren: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/politie-rotterdam-neemt-7-miljoen-contant-geld-in-beslag-bij-illegale-bankiers~b4cc3c32/>.

4 Wat doet de overheid en heeft dat effect?

De overheid strijdt op vele fronten tegen de georganiseerde drugscriminaliteit in Brabant. Ze doet dat al jaren. Maar wat doet de overheid precies? En welke instanties zijn daarbij betrokken? Hierover zijn uiteraard al tal van rapporten en documenten verschenen.¹ Om die reden is gekozen voor een andere insteek, namelijk wat de media erover schrijven. De gedachte hierachter heeft te maken met de uiteindelijke doelstelling van de Taskforce, namelijk het beschermen van het welzijn van de burgers. En wat kunnen die burgers daarover lezen? Op basis van een analyse van mediaberichten is een poging gedaan om hierin meer inzicht te krijgen. De Taskforce houdt systematisch alle mediaberichten bij die worden gepubliceerd in de regionale dagbladen. De berichten gaan in de breedste zin van het woord over de (aanpak van) de georganiseerde misdaad. Berichten over een periode van vier maanden zijn bekeken en geanalyseerd met behulp van een format.² Een essentiële vraag die samenhangt met het overheidsoptreden is wat de effecten daarvan zijn.

4.1 Aard overheidsoptreden

Met het analyseren van mediaberichten over het overheidsoptreden in Brabant-Zeeland is geen volledig beeld te geven van wat er in werkelijkheid gebeurt. Er zullen zeker operaties (gaande) zijn die (nog) niet in de kranten verschijnen. Toch geeft het een goede indruk van wat er in de strijd tegen de georganiseerde misdaad gebeurt door de overheid. Het zijn niet alleen politie en justitie, maar ook de FIOD, Douane en gemeenten hebben zich achter de misdaadbestrijders geschaard, soms met behulp van externe partijen, zoals energiemaatschappijen. Vooral de rol en zichtbaarheid van burgemeesters van Brabantse gemeenten hebben de laatste jaren een forse impuls gehad. Burgemeesters komen daadkrachtig over in hun strijd tegen de misdaden in hun gemeenten. Ze zijn *crime fighters* geworden en geven hiermee een duidelijk signaal af dat het genoeg is.

Als eerste is in de 357 geanalyseerde mediaberichten gekeken om welk type ondermijningscriminaliteit het gaat (tabel 1). Per bericht kan sprake zijn van verschillende delicten. Meer dan de helft van de berichten gaat over drugsdelicten. Ver daarachter komen onder andere het bezit van wapens, geweldsdelicten en witwaspraktijken.

Tabel 1. - type delicten voorkomend in media-analyse (n=357)

Delict	n	%
Drugsdelicten	246	58
Bezit wapens, munitie en/of explosieven	34	8%
Geweldsdelicten	25	6%
Witwassen	17	4%
Vermogensdelicten	13	3%
Moord, doodslag en/of liquidatie	10	2%
Fraude en/of verduistering	9	2%
Afpersing en/of omkoping	8	2%
Leiding en/of deelname in criminele organisatie	7	2%
Informatie lekken naar criminelen	6	1%
Mensenhandel en/of -smokkel	4	1%
Brandstichting en/of vernieling	2	1%
Overige delicten	19	5%
Geen delicten	24	6% ³
Totaal	424	100%

Binnen de categorie drugsdelicten is vervolgens geïnventariseerd om welke soort feiten het gaat (tabel 2). Per ‘drugsbericht’ kan sprake zijn van meerdere feiten. Een derde van de berichten gaat over (het oprollen van) een plantage/kwekerij. Een kwart heeft betrekking op het bezit en/of handel in drugs en nog een kleine kwart van de berichten gaat om drugsvondsten en het aantreffen van drugschemicaliën.

Tabel 2 - toelichting bij drugsgerelateerde berichten (n=246)

	n	%
Hennepplantage	87	33%
Bezit en handel van drugs	65	25%
Vondst drugs ⁴ en/of chemicaliën	60	23%
Drugslab en/of -productie	27	10%
Drugstransport en/of -smokkel	13	5%
Dumpen drugsafval	12	5%
Totaal	264	100%

De 357 geanalyseerde mediaberichten laten ook zien dat de overheid allerlei acties onderneemt om ondermijnende criminaliteit in het zuiden een halt toe te roepen en een signaal af te geven dat het niet getolereerd wordt. Maar om welk soort interventies gaat het precies? In de media wordt bijvoorbeeld bericht over opgerolde kwekerijen en drugslabs, ontnemingsmaatregelen die zijn opgelegd en drugspanden die zijn gesloten (tabel 3). Bovendien wordt in meer dan een kwart van de mediaberichten handelt over de aanhouding van een of meerdere personen en in bijna een kwart van de berichten gaat het over een eis van de officier en/of een uitspraak van de rechter in een strafzaak.

Tabel 3 – toelichting actie media-analyse (n=357)

	n	%
Aanhouding	125	28%
Eis, uitspraak en/of behandeling rechtszaak	100	22%
Oprollen drugslab en/of -plantage	65	14%
Ontneming ⁵ en/of beslaglegging	59	13%
Damoclesbeleid	34	8%
Opruimen drugs(afval)	14	3%
Onderzoek ingesteld	12	3%
Onderschepping drugstransport en/of -smokkel	7	2%
Overige acties	9	2%
Onbekend	25	6%
Totaal	450⁶	100%

In grofweg de helft van de mediaberichten lijkt het te gaan om een ‘korteklap’actie⁷, ofwel een gerichte en snelle actie in het kader van een kortlopend onderzoek (tabel 4). Voorbeelden zijn dat de politie een drugslab ontmantelt, de aangetroffen drugs bij een koerier in beslag neemt, een auto, motor of speedboot in beslag neemt, grote hoeveelheden aangetroffen cashgeld ontnemt of een pand sluit. Over de meer ingewikkelde interventies in het kader van financiële onderzoeken en langdurige rechercheonderzoeken (zie kader Party King), wordt in de media minder gesproken. Ten slotte gaat een kwart van de berichten over rechtszaken tegen criminelen.

Minder zichtbaar in de krantenberichten is de rol van de Belastingdienst in de aanpak van criminelen. De Belastingdienst is een belangrijke partner die – binnen RIEC-verband – informatie deelt met de andere partners in de externe overheids-samenwerking. Daarnaast, en daar draait het feitelijk om, kan de Belastingdienst fiscale interventies plegen zoals het opleggen van aanslagen, boetes en het in beslag nemen en uitwinnen van vermogensbestanddelen van criminelen. Die bedragen kunnen omvangrijk zijn, waarbij de Belastingdienst wel doorgaans afhankelijk is

van de informatie van bijvoorbeeld de politie. Als de criminelen ‘pech’ hebben komt zo’n (na)heffing met eventuele boete bovenop de ontnemingsvordering van het OM. Hierover vindt afstemming plaats tussen Belastingdienst en Openbaar Ministerie.

Tabel 4 – soort onderzoek media-analyse (n=357)

	n	%
Korte klap (kort lopend)	191	52%
Rechtszaak	100	27%
Aantreffen feit ⁸	24	7%
Langdurend onderzoek	17	5%
Follow the money	13	4%
Overige acties	20	6%
Totaal	365	100%

Een bekend en illustratief voorbeeld van een langlopend (lees ook: breed opgezet) onderzoek betreft de zaak ‘Party King’.

Cateringbedrijf Party King

Beroepsmisdadigers, die elk moment van de dag bezig waren met handel en productie van harddrugs. Gewoon, alsof het om een timmerfabriekje ging. Dat zijn volgens het OM Alfons G. (52, Best) Rens H. (57, Kaatsheuvel), en Bert L. (39, Waalwijk), de drie hoofdverdachten in de trefpunt-zaak. Zij moeten daar respectievelijk twaalf, elf en tien jaar cel voor krijgen, zo werd donderdagmiddag geëist. Een eerste onderzoek leerde in 2013 dat er wel erg veel bekende heren bij het cateringbedrijf langskwamen. En daarom werden in het geniep microfoons geplaatst in het pand. Een camera aan de overkant registreerde wie er aanbelde, vervolgens werd binnen alles afgeluisterd. Dat gebeurde twee jaar lang. Maar niet continue. Dat zou onbegonnen werk zijn voor de politie. En dat resulteerde in zeker elf deelonderzoeken, veel tussentijdse successen plus een ‘klapdag’ op 4 april 2016 met 124 doorzoekingen en 56 arrestaties. Het werd de grootste politieactie ooit, 1500 mensen waren in de weer om ruim vijftig verdachten op te pikken en tientallen panden te doorzoeken. (bron: diverse mediaberichten)

4.2 Korte klappen, snel thuis?

Het meten van effecten van het overheidsoptreden op de georganiseerde misdaad is zoals eerder gezegd uitermate lastig, zo niet onmogelijk. Wat zijn effecten? Effecten op wat en wie? En is dat terug te voeren op de interventie van de overheid? En als

er sprake is van aantoonbare effecten, zijn die dan ook beoogd of hebben ze ongewenste consequenties? De causale relatie tussen optreden en effecten is kort gezegd zeer moeilijk te onderzoeken.⁹ Er zijn andere wegen om hier meer duidelijkheid over te krijgen. Het interviewen van mensen die direct en indirect bij de (aanpak van) de georganiseerde misdaad zijn betrokken, kan waardevolle inzichten opleveren. Vooraf geldt dat een beleid waar relatief veel bij de voordeur mag en relatief weinig bij de achterdeur lastig te handhaven is. De wereldwijde vraag naar synthetische drugs, de ongekennde mogelijkheden om die drugs via internet aan te bieden en te versturen op soms heel simpele manieren, maken de strijd erg lastig.

Uit de media-analyse komt duidelijk naar voren dat het overheidsoptreden grotendeels bestaat uit het uitdelen van korte klappen: drugslabs en hennepplantages oprollen, panden sluiten en een ontnemingsmaatregel inzetten. Er zitten positieve kanten aan dergelijke acties van de overheid. De samenleving, en in het bijzonder de Brabantse gemeenschap, ziet dat de overheid het er niet bij laat zitten en zichtbaar actie onderneemt tegen de drugsproblematiek. Het is letterlijk voor de buurt zichtbaar als de hennepplanten in de vuilnisauto worden gegoooid, een pand wordt gesloten en een dure auto wordt weggehaald. In de kranten staan vrijwel dagelijks de berichten over dergelijke acties. De korteklapacties hebben in elk geval een signaalfunctie, zonder die te kunnen reduceren tot louter symboolpolitiek. De drugscriminelen hebben last van deze acties. Last in de zin dat ze een bron van inkomsten kwijt zijn als een plantage wordt geruimd. Als de timing van de ruiming ook nog 'goed' is (net voor de oogst), doet het extra pijn. Last hebben de drugscriminelen ook als er daarna nog een ontnemingsmaatregel volgt. Alles draait bij hen immers om geld. Als dat geld wordt afgepakt, raakt dat ze in de kern van hun criminele bestaan. De korteklapacties van de overheid genereren onrust onder de criminele groeperingen. Ze raken hun spullen kwijt en geven elkaar hiervan soms de schuld omdat ze denken dat ze door concurrenten zijn verraden of omdat de politie zegt dat er een kilo in beslag is genomen terwijl er twee kilo zijn verscheept (een goede manier om onrust te stoken, onvolledige informatieverspreiding als verstoringsmiddel).

Er zijn ook negatieve kanten te noemen aan de korteklapacties van de overheid. Een belangrijke is dat de acties zich vooral richten op de onderlaag van de criminele groeperingen. De onderlaag typeert zich door personen die fungeren als katvanger, loopjongen, afvaldumper, koerier, knipper, huurder van drugspand enzovoort. Of deze mensen het 'vrijwillig' doen of vanwege hun slechte (financiële) omstandigheden is minder relevant dan het gegeven dat zij vanwege hun gebrek aan maatschappelijk perspectief en een sociaal netwerk buiten de criminaliteit min of meer zijn aangewezen op de criminaliteit om in hun onderhoud te voorzien. Een korte klap raakt hun en maakt hen afhankelijk van de criminaliteit. Een gezin dat uit huis wordt gezet omdat er een plantage in het pand is aangetroffen en

daarenboven een ontnemingsmaatregel krijgt opgelegd, kunnen in een negatieve, lees: criminele spiraal terechtkomen. Het is het laaghangende fruit dat gemakkelijk is te vervangen door andere personen die het risico willen lopen met een plantage of drugsclub.¹⁰

De redenering dat vele korte klappen tezamen een enorme dreun opleveren, gaat niet op. De prikken aan de onderkant, zoals de korte klappen heten, laat het grotere geheel - de criminele infrastructuur - onberoerd. De katvangers worden gepakt. Dit is een belangrijk nadelig gevolg van de strategie van de korte klappen: het levert fragmenten intelligence op die niet in een bredere context worden geplaatst. Het ontbreken van (voldoende) zicht op de grotere structuren betekent dat de personen en groeperingen die zich boven de onderlaag bevinden, hun gang kunnen blijven gaan. De grote(re) jongens blijven buiten zicht en dus buiten schot. De korte klappen raken hen natuurlijk wel; de mate waarin is afhankelijk van wat ze kwijt zijn geraakt door de overheidsactie, hun positie in de totale criminele infrastructuur en hun 'omzet'. De schade is bij het oprollen van een hennepplantage minder groot dan in het geval dat een drugsclub wordt opgerold. Een nieuwe plantagefaciliteit is snel en tegen relatief weinig kosten te realiseren, de investeringen voor een nieuw drugsclub zijn veel groter. Voor de echt grote drugscriminelen (toplaag) is het kwijtraken van € 20.000 – 30.000 misschien vervelend maar niet meer dan dat: hoort bij het risico van het vak, alsof er een krat frisdrank van de vrachtauto is gevallen. Een gering verlies in vergelijking met de inkomsten die gewoon doorgaan vanuit andere bronnen. Voor de criminelen uit de middenlaag kan het wel impact hebben als er een plantage wordt ontdekt en ontruimd. Hun financiële draagkracht is minder dan die van de toplaag.

Om het niveau van de korte klap te ontsijgen, is langlopend (opsporings) onderzoek nodig. Er zijn voorbeelden waaruit de meerwaarde van langlopende onderzoeken blijkt, namelijk het zichtbaar maken van de knooppunten in de netwerken. De acties van de korte klappen kunnen goed fungeren als een startpunt voor verder onderzoek. De boodschap is eigenlijk om de korteklaponderzoeken ook te gebruiken om intelligence te verzamelen en die in verband met elkaar brengen. De ruis dat de onderste laag veroorzaakt moet weg worden gefilterd om zicht te krijgen op wat daarachter zit. Dat vergt investeringen. Redenen waarom er niet meer geïnvesteerd wordt in langlopende rechercheonderzoeken zijn terug te voeren op beperkte capaciteit en mogelijk ook de ervaring dat dergelijke onderzoeken veel kosten en in strafrechtelijke zin weinig opleveren (lees: lage straffen). Hiermee is niet gezegd dat er helemaal geen lang(er)lopende onderzoeken worden uitgevoerd en dat de overheid totaal geen zicht heeft op de lagen boven de onderste laag. De afgelopen tien jaar is de informatiepositie van de overheid – daardoor - beter geworden. Dat blijkt uit de dossiers: er staan nu vaker namen in van drugscriminelen die voordien buiten beeld konden blijven, maar een compleet plaatje is het nog niet.

Een onbedoeld effect van het aanpakken van de onderste laag en het buitenschot blijven van de toplaag, is dat eerstgenoemde een gevoel van cynisme ontwikkelt. Het voelt niet 'rechtvaardig' dat hun plantage wel is gerold en zovele andere niet. Het lijkt willekeurig en dus niet eerlijk. Bovendien dragen zij de lasten, terwijl de organisatoren de lusten kunnen blijven genieten. Het cynisme is gericht tegen de overheid, de veroorzaker van hun ellende. Hieruit putten zij ook de zelfrechtvaardiging om door te gaan met criminele activiteiten.

4.3 Cel en ontneming

Het beschrijven van het 'effect' van gevangenisstraf op de drugsgerelateerde criminaliteit vergt weinig woorden: celstraf helpt niet in het (verder) voorkomen van criminaliteit. De drugscriminelen accepteren hun straf omdat het erbij hoort, het risico van het vak. Bovendien zijn de straffen over het algemeen laag, die tijd is te overzien. In bepaalde milieus levert 'het hebben gezeten' zelfs status op. In de wat hogere regionen van de misdaadorganisatie zorgt de organisatie voor vrouw en kinderen. De kosten worden later vereffend, als de veroordeelde vrij is en weer over middelen beschikt, die vrijwel altijd afkomstig zijn uit criminele activiteiten. Men kan en wil niet stoppen omdat er schulden zijn of omdat men gewend is aan het vele geld. Ze maken vanwege hun antecedenten ook weinig kans op een reguliere baan. Een lange gevangenisstraf zou meer impact hebben, vooral ook omdat ze geen contact hebben met het gezin en de relatie met de drugsnetwerken steeds zwakker wordt. Uiteindelijk zouden ze na vrijlating alleen staan. Maar lange straffen (> 10 jaar) zijn uitzonderingen. In de regel levert een korteklapactie ook een korte celstraf op.

Wat wel impact heeft, is het afpakken van vermogen, het beslagleggen op goederen en het opleggen van boetes en naheffingen door de Belastingdienst. Een gevangenisstraf is eindig, maar een ontnemingsmaatregel niet. Drugscriminelen ervaren die financiële sancties als zeer vervelend en hinderlijk. Niet alleen zijn ze het vermogen kwijt, ook hun status is daarmee weg. Zoals eerder betoogd, is de impact van de financiële sancties afhankelijk van waar de betreffende persoon in de organisatie zit. De bovenlaag is vrijwel onzichtbaar en geen object van deze overheidsinterventie. Ze hebben hun vermogen veilig gesteld. De onderste en middenlaag hebben nauwelijks gespaard en blijven na de financiële sancties niet zelden berooid achter. Zij liggen 'echt wakker van een ontnemingsvordering van tienduizenden euro's of meer'. De keerzijde is dat deze personen kwetsbaar zijn voor het opnieuw in de criminaliteit belanden als ze strafrechtelijk *en* financieel zijn uitgekleeft. Dit biedt overigens meer mogelijkheden voor de overheid (zie 5.4).

4.4 Op straat en geen bedrijf

Jaarlijks sluiten Brabantse burgemeesters honderden panden omdat er hennep en/of synthetische drugs is aangetroffen. Het sluiten van panden is vanwege de veiligheid voor bewoners en omwonenden voorstelbaar en legitiem. Het straalt ook duidelijk uit dat de overheid geen drugspanden tolereert.

Recordaantal drugspanden gesloten door Brabantse burgemeesters

EINDHOVEN - Nog nooit hebben de Brabantse burgemeesters zo veel woningen en bedrijfspanden gesloten na de vondst van drugs. Dat blijkt uit onderzoek van Omroep Brabant. In 2017 sloten ze 418 panden, een stijging van 14 procent ten opzichte van een jaar eerder. Oss is koploper, burgemeester Wobine Buijs-Glaudemans gooide vorig jaar maar liefst 46 panden op slot. "Ik wil die drugscriminaliteit hier gewoon niet hebben." Buijs-Glaudemans was onverbiddelijk toen 150 hennepplanten werden gevonden in een sociale huurwoning aan het Dorus Hoeksplantsoen, een straat met allemaal rijtjeshuizen. Als daar brand uitbreekt, kan dat grote gevolgen hebben. Huizen met gezinnen kunnen de dupe worden. De burgemeester sloot de woning voor enkele maanden. En dat gebeurde bij meer panden in Oss. Het aantal sluitingen in de gemeente steeg vorig jaar hard van 32 naar 46. "Als een wietplantage bijna klaar is om geoogst te worden, is het veel geld waard", zegt Buijs-Glaudemans. "Dat trekt vuurgevaarlijke criminelen aan. Dat wil je niet in een straat waar kinderen wonen en spelen".¹¹

De keerzijde is echter dat door het sluiten van panden gezinnen met kinderen op straat kunnen komen te staan. Dat heeft impact. Tegelijkertijd is de praktijk dat het vaak gaat om katvangers die laag op de criminele ladder staan. Ze komen van de regen in de drup. Wezenlijk wordt er geen harde klap uitgedeeld aan het netwerk dat erachter zit. Datzelfde geldt soms ook voor het sluiten van een bedrijf en intrekken van bijvoorbeeld de horecaverunning. Degene die getroffen wordt, is vaak een zetbaas en niet degenen die hun geld daarin hebben geïnvesteerd.

4.5 Verharding; kat en muis

Eerder is geconstateerd dat er sprake is van een toenemende verharding van de drugsgerelateerde criminaliteit in Brabant-Zeeland. Nieuwe groepen die een graantje willen meepikken, zijn een belangrijke oorzaak. Een andere oorzaak, die hiermee samenhangt, is dat de overheid dicht op de huid van de criminelen is gaan zitten. Ook het overheidsoptreden is verhard. Het uitdelen van een harde klap of de kans daarop hebben, betekent dat de drugscriminelen meer risico lopen de strijd te verliezen, hun bezittingen kwijt te raken en – niet onbelangrijk – hun positie ten

opzichte van de concurrenten gevaar zien lopen. Criminelen verdenken elkaar van het achteroverdrukken van een partij die in werkelijkheid door de politie in beslag is genomen. Of de politie daar bewust of onbewust niet over communiceert is onduidelijk. Het effect is wel duidelijk zichtbaar: geweld. Het geweld richt zich op concurrenten *en* de overheid. Brandstichting bij het gemeentehuis is zeer waarschijnlijk een wraakactie als gevolg van het repressieve optreden van de overheid.

Bedreigde burgemeesters

Zeker tien burgemeesters bedreigd, veelal door drugscriminelen of witwassers. Dat het gebeurde, dat wisten we al jaren. Brabantse burgemeesters die met de dood worden bedreigd of van wie de auto's in rook opgingen. Nu zijn er ook cijfers: in Brabant zijn de afgelopen jaren zeker tien burgemeesters bedreigd. Ook wethouders, gemeenteraadsleden en ambtenaren waren doelwit van mensen die iets van ze wilden. Die dreigementen kwamen vooral anoniem en via sociale media. Het onderzoek ging over de afgelopen vijf jaar. Bij diverse burgemeesters werd gedreigd dat hun auto in brand zou worden gestoken. Ergens is ook een bompakket achtergelaten. Er kwam boos bezoek aan de voordeur en ze werden uitgescholden. Eén burgemeester werd thuis bewaakt.¹²

De criminelen wapenen zich letterlijk en figuurlijk tegen de overheid en hanteren allerlei contrastrategieën om die overheid te slim af te zijn. Hierbij hoort het minimaliseren van het risico om ontdekt te worden of in verband te worden gebracht met drugs. Dat gaat soms ver. In een drugslab wordt alles op alles gezet om geen spoor achter te laten: niemand poept meer in het toilet, het wordt opgevangen in een zakje en ergens anders weggegooid. Een hennepkwekerij wordt regelmatig 'gestoft' zodat justitie niet aan de hand van de hoeveelheid stof kan berekenen hoe lang de kwekerij al draait. Sommigen houden in verband met de hoeveelheid planten rekening met de richtlijn van het OM, die bij een bepaalde hoeveelheid geen vervolging instelt, door meer maar kleinere kwekerijen in te richten. Ze wisselen regelmatig van locatie bij wijze van risicospreiding. Dat kost ze de nodige middelen maar dat is altijd nog beter dan tegen de lamp lopen. De aanschaf van de modernste materialen (zuiveringsapparatuur, filters, speciale lampen) moet de kans op ontdekking zo klein mogelijk maken. Het vaker gebruikmaken maken van stromannen om zelf zoveel mogelijk buiten beeld te blijven, is een effect van het overheidsoptreden. En sinds de PGP-telefoons zijn gekraakt, zijn fysieke ontmoetingen in wegrestauranten een probaat middel om afspraken met klanten en opdrachtgevers te maken of anders via het dark web. Ander voorbeeld: doordat de overheid de import van stoffen om synthetische drugs te maken strenger in de gaten houdt, gaan criminelen zelf de stoffen (proberen te) maken/mixen. Dat genereert wel meer afval dat moet

worden gedumpt. Het lijkt dan of er meer drugs worden geproduceerd, maar in feite is een deel van de productie uit het buitenland naar Nederland verhuisd.

Het kat-en-muis spel leidt tot continue aanpassingen van de drugscriminelen aan de veranderende omstandigheden. Het overheidsoptreden tegen de drugscriminaliteit heeft onmiskenbaar effect. Een graadmeter voor de mate van 'succes' is wellicht dat een deel van de productie naar het buitenland wordt verplaatst omdat de autoriteiten daar minder alert zijn. De activiteiten worden verplaatst naar bijvoorbeeld Spanje, Polen en België, die in toenemende mate te maken hebben met hennepplantages, drugslabs en afvaldumpingen als gevolg van de uitbreiding of verplaatsing vanuit Nederland.¹³

De strijd tegen de drugscriminaliteit is niet uitsluitend een justitiële aangelegenheid geworden. Het grootste effect van het overheidsoptreden zit in de verbreding van de aanpak. Een drugscrimineel heeft ook met de fiscus, gemeente, kinderscherming, stroomleveranciers en woningcorporaties te maken. Op meerdere fronten wordt de strijd gevoerd; alles wordt uit de kast getrokken. De drugscriminelen voelen zich de afgelopen jaren steeds meer opgejaagd door de overheid. Ze kijken vaker over hun schouder dan vroeger. Het is lastiger geworden om een drugsnetwerk te runnen, maar niet onmogelijk. De productie van synthetische drugs is niet verminderd, eerder vergroot. De hennepteelt is evenmin gedaald. De prijzen kunnen door inbeslagnames van grote partijen fluctueren maar de bandbreedte is smal. Het werken in de drugscene is samengevat risicovoller geworden maar loont nog steeds de moeite.

4.6 MOT en VT

Banken en andere meldingsplichtige instellingen melden ongebruikelijke meldingen bij de Financial Intelligence Unit (FIU). In 2017 ontving de FIU-Nederland 361.015 ongebruikelijke transacties afkomstig van de meldingsplichtige instellingen. De meeste meldingen komen van betaaldienstverleners (banken): > 80 procent. Er zijn in 2017 40.546 transacties verdacht verklaard. De waarde van het geheel aan verdachte transacties bedroeg bijna 6,7 miljard euro.¹⁴ De banksector spendeert tientallen miljoenen op jaarbasis aan hun compliancesysteem, de wettelijke verplichting voor het organiseren en uitvoeren van compliancetaken. Gelet op voornoemde bedragen lijkt de meldplicht van ongebruikelijke transacties bij de FIU door de banken een uitermate effectief middel. Dat is echter zeer de vraag. Weliswaar worden de verdachte transacties uitgezet bij de geëigende diensten, dat wil niet zeggen dat die zaken allemaal worden opgepakt door middel van een opsporingsonderzoek. Een ruwe schatting is dat één procent van de ongebruikelijke transacties in een opsporingsonderzoek komt. Over het algemeen gaat het om relatief kleine bedragen: de grote vissen blijven zoals gezegd veelal buiten beeld.

The legacy of an inadequate system for reporting suspicions of money laundering and terrorist financing:

- Fewer than 1% of criminal funds flowing through the international financial system every year are believed to be frozen and confiscated by law enforcement.
- 11% annual growth in volumes of suspicious reports forecasted across major financial centres studied in this report, with 2.6 million suspicious activity reports expected to be filed in the UK and the US in 2017.
- 80–90% of suspicious reporting is of no immediate value to active law enforcement investigations, according to interviews conducted with past and present financial intelligence unit (FIU) heads as part of this project, with one jurisdiction indicating that 97% of suspicious transactions were of no immediate value to law enforcement investigations.
- 85–95% – the proportion of financial crime control leaders in the workshop polling who disagreed or strongly disagreed that the current framework for reporting suspicious transaction reports is leading to the effective discovery and disruption of crime.¹⁵

De rol van de banken en de eerder genoemde helpende handen van notarissen en (financieel/juridische) adviseurs bij de georganiseerde misdaad heeft uiteraard betrekking op Nederland als geheel, en Brabant-Zeeland in het bijzonder. De geringe effectiviteit van de MOT-meldingen zal ook betrekking hebben op de situatie in Brabant-Zeeland. Dat de banken hierin een andere rol kunnen aannemen, komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Eindnoten

1. Een kernpublicatie in deze is het eerder aangehaalde werk van de Politieacademie ('Sluipend gif').
2. Zie bijlage 2.
3. De overheid onderneemt ook preventief actie onderneemt door het geven van voorlichtingsavonden, het houden van grote verkeerscontroles, waarschuwingsberichten voor boeren, berichtgeving over een veranderende tactiek in de misdaadbestrijding.
4. Kleinhandelshoeveelheden die gevonden worden in woningen en voertuigen etc. hebben we gecodeerd als 'bezit en handel'.
5. Ontnemingsmaatregelen die door de rechter zijn opgelegd zijn hierin ook meegenomen.
6. Het aantal acties is groter dan het aantal geanalyseerde mediaberichten omdat het voor kan komen dat er meerdere acties naast elkaar worden uitgevoerd. Er wordt bijvoorbeeld een hennepkwekerij opgerold, waarbij ook een aanhouding wordt verricht en het cashgeld dat gevonden wordt in beslag wordt genomen.
7. Let wel: we baseren hier ons op de inhoud van de berichten zelf. Het is mogelijk dat een korteklapactie het gevolg is of een onderdeel van een veelomvattender rechercheonderzoek. Maar als dat niet is vermeld, is dat ook niet als zodanig gecodeerd.

8. Dit is bijvoorbeeld het aantreffen van een stoffelijk overschot, het vinden van drugsafval, het aantreffen van een uitgebrande auto en het vinden van een wapen op straat.
9. Zeer moeilijk is niet onmogelijk. In een overzicht van studies naar effecten van de aanpak van criminaliteit haalt Hesseling (2013) tal van onderzoeken aan die de moeilijke relatie tussen interventie en effect inzichtelijk willen maken. Bijvoorbeeld in relatie tot specifieke opsporingsmethoden, de georganiseerde misdaad en met betrekking tot integrale aanpakken. Wat betreft dat laatste wordt gesteld dat de nadruk vooral ligt op procesmatige evaluaties. R. Hesseling (2013). Effectiviteit van een integrale, probleemgerichte aanpak van georganiseerde criminaliteit (niet gepubliceerd).
10. Illustratief is dat blijkens onderzoek 15 procent van de Nederlandse boeren al is benaderd door de georganiseerde misdaad of zij tegen een ruime vergoeding vrijstaande stallen of loodsen willen afstaan. <https://www.trouw.nl/samenleving/vijftien-procent-van-de-boeren-wordt-benaderd-door-criminelen~ab37011f8/>.
11. <http://www.omroepbrabant.nl/?news/2748811063/Recordaantal+drugspanden+gesloten+door+Brabantse+burgemeesters.aspx>.
12. www.omroepbrabant.nl/?news/270128782/Zeker+tien+burgemeesters+bedreigd,+veelal+door+drugscriminele+n+of+witwassers.aspx
13. Recent hebben onderzoekers vanuit België en Nederland deze verplaatsingsproblematiek onderzocht. Freja De Middel et al. (2018). Illegale drugsmarkten in België en Nederland. Communicerende vaten? Belgian Science Policy Office (BELSPO).
14. Accountants melden in 0.3 procent van de gevallen, notarissen in 0,1 procent van de gevallen. In 2017 hebben tien advocaten een melding van een ongebruikelijke transactie gedaan. Bron: FIU Nederland. Jaaroverzicht 2017.
15. Overgenomen uit een internationaal onderzoek: N. Maxwell & D. Artingstall (2017). The Role of Financial Information-Sharing Partnerships in the Disruption of Crime. RUSI Occasional Paper, p. 6-7.

5 Waar moet het naartoe?

De laatste vraag is misschien wel de belangrijkste: waar moet het overheidsoptreden naartoe, welke richting moet het op om effectiever te zijn? In de voorgaande hoofdstukken zijn tal van zaken aan de orde gekomen die tot nadenken stemmen waar het het overheidsoptreden betreft. Er is geen panacee voor het drugsprobleem, het probleem waar veel zo niet de meeste ondermijnende effecten vanuit gaat. Drugs zijn er nu eenmaal en mensen blijven drugs gebruiken. De oproep van de politiechef Akerboom aan gebruikers om zich te realiseren dat door hun gebruik er een systeem in stand wordt gehouden dat zich kenmerkt door extreem geweld, laat zien dat het een maatschappelijk verschijnsel is en een dynamische markt van vraag en aanbod. De in dit hoofdstuk voorgestelde richtingen gaan van algemene noties als cultuurverandering tot praktische tips voor de opsporing. De bron hiervoor zijn de interviews met de respondenten; het perspectief is de (aanpak van) georganiseerde drugscriminaliteit.

5.1 Drugs: de Januskop van Nederland

In hetzelfde interview stelt Akerboom dat het drugsgebruik onder jongeren genormaliseerd is en van dat imago wil hij af.¹ Dat imago is in de loop van de jaren gevoed door het optreden van dezelfde overheid die er strijd tegen voert. De bekende voor- en achterdeurproblematiek van de coffeeshops illustreert het tweeslachtige duidelijk. Drugsgebruik en in zekere mate ook de productie van drugs is geaccepteerd. De tolerantie is doorgeslagen; gevaren van drugs worden gebagatelliseerd. Een pilletje moet toch kunnen? De overheid moet staan voor een duidelijke normstelling. De norm zou kunnen zijn: drugs zijn slecht en moeten worden bestreden. De tijd van de onschuldige joint is voorbij gezien het hoge THC gehalte van de hedendaagse joint. Tegelijk levert de bestrijding van de drugshandel geen structurele resultaten op en leren de ervaringen in de VS dat de *war on drugs* alleen maar verliezers kent. Het reguleren van de wietteelt is de andere kant van het

drugsbeleid. Gereguleerde wietteelt komt uiteindelijk de volksgezondheid ten goede en criminelen worden de pas afgesneden. Dat is het idee althans. Dat sommige gemeenten nu mogen experimenteren met het telen van wietplanten zal aan de criminele infrastructuur vermoedelijk weinig veranderen. Sommige drugscriminelen zullen een ander deel van de lucratieve drugsmarkt opzoeken, namelijk harddrugs. Bovendien gaat het merendeel van de hennep naar het buitenland. Dus ook voor de hennep zal nog voldoende markt zijn. Een eenduidig overheidsbeleid voorkomt dat burgers/kwaadwillenden minder gemakkelijk gebruik kunnen maken van allerlei zelfrechtvaardigingen onder het mom: iedereen doet het, ook de overheid. Het kan een begin zijn van een cultuuromslag.

5.2 Effectief straffen

De afschrikwekkende werking van de sancties voor drugsfeiten is gering. De detentiestraffen worden over het algemeen als laag beschouwd. Drugscriminelen nemen hun straf op de koop toe, het hoort bij het ondernemingsrisico. De theorie leert dat wanneer de kosten van het criminele gedrag te hoog worden het minder aantrekkelijk wordt om ermee door te gaan. De les is dus: verhogen van de kosten. Dat kan door langere detentiestraffen te eisen. Dat gebeurt in de praktijk wel, maar de rechters nemen het niet vaak over en vonnissen lager. Daar zijn ze onafhankelijk voor. Er gaat van lage straffen in elk geval geen preventieve werking uit. Met detentiestraffen is het probleem uiteraard niet opgelost. De verhalen zijn genoegzaam bekend dat eenmaal uit de gevangenis het criminele leven doorgaat, vrijwillig vanwege de verdiensten, soms gedwongen door de situatie omdat men niet anders kan en zich niet aan het circuit kan onttrekken. Er zou meer werk moeten worden gemaakt van de fase na detentie, naast de verplichte reclasseringscontacten. Veroordeelden die het rechte pad op willen, zouden gebruik moeten kunnen maken van exitprogramma's, ofwel gerichte nazorg met de benodigde faciliteiten, uiteraard met informatie als tegenprestatie. De kennis bij de veroordeelden die eruit willen stappen, wordt onvoldoende benut. Overigens is het werven van spijtoptanten niet afhankelijk van een detentiestraf, maar het is wel een goed moment. Zeker als een (ex-)crimineel geen vermogen meer heeft. Na de straf begint het leven weer. Met de ontnemingsmaatregel zit de overheid qua impact op de criminaliteit op de goede weg, maar het kan beter. Dit vraagt om kwaliteit in de financiële opsporing (zie hierna) en kwaliteit bij het OM en rechterlijke macht in termen van kennis over financiële constructies. De overheid kan bij wijze van sterk en symbolisch optreden een signaal afgeven door de inbeslaggenomen goederen ten goede laten komen aan goede doelen. De villa van de crimineel kan goed dienst doen als buurthuis, bibliotheek of startupplekken voor beginnende ondernemers.

5.3 Kwaliteit opsporing

Over de politie is de afgelopen jaren al veel gezegd en geschreven. De verbeterpunten die opsporingsbreed moeten worden doorgevoerd, gaan daarmee ook over de aanpak van de georganiseerde misdaad in Brabant-Zeeland.² Om het kort te herhalen: de administratieve last moet omlaag. Agenten zijn teveel bezig met de papieren rompslomp en hebben te weinig tijd voor het vangen van boeven. Dit is een landelijk aandachtspunt. De kwaliteit van de opsporing moet omhoog en de opsporing moet effectiever. De professionalisering van de georganiseerde misdaad vraagt om intelligente tegenkrachten. Dat is misschien belangrijker dan de veelgehoorde opmerking – ook in Brabant-Zeeland – dat er te weinig capaciteit is. Een belangrijk punt is de informatiepositie van de politie. Die wordt thans onvoldoende gevoed. De korteklapacties stopt bij wijze van spreken bij het vernietigen van de inbeslaggenomen hennep, maar zou het startpunt moeten zijn om een laag dieper te graven. Wie zitten achter de katvangers, hoe wassen ze hun drugswinsten wit, waarin investeren zij, welke landen zijn erbij betrokken? Hiervoor is langlopend onderzoek nodig waarin alle losse informatie-eindjes uit de korteklaponderzoeken in een breder perspectief worden geplaatst. Restinformatie uit andere opsporingsonderzoeken en internationale rechtshulpverzoeken kunnen hierin van meerwaarde zijn.³ Een grote lacune is op dit moment de financiële kant van het opsporingsonderzoek. Dat hangt nauw samen met het niveau waarop de interventies betrekking hebben: voornamelijk op de onderste laag en middenlaag. De toplaag – de eredivisie – is en blijft daardoor onzichtbaar. Deze toplaag is tevens in staat om allerlei financieel-juridische constructies te (laten) bedenken om hun geld weer veilig in de legale economie te loodsen en – niet onbelangrijk – om de opgepakte personen of opgerolde plantages te laten vervangen. Het dweilen met de kraan open moet veranderen in het (grotendeels) dichtdraaien van de kraan. *Follow the money* onderzoeken kunnen leiden tot het zicht op de toplaag, malafide poortwachters en internationale vertakkingen. Dat is een kwestie van lange adem en intelligente specialisten.⁴ Overigens geldt dat ook voor het OM dat op het niveau van het Functioneel Parket wel over financiële specialisten beschikt, maar die zich voornamelijk bezighouden met corruptie en witteboordencriminaliteit. Idealiter zou die kennis ook moeten worden benut voor de bestrijding van de georganiseerde drugscriminaliteit. De informatiepositie moet niet afhankelijk zijn van allerlei (regionale) prioriteiten en eindige projecten, maar moet een structureel karakter hebben, bemenst door gemotiveerde en creatieve specialisten op het gebied van big data, sociale media en netwerkanalyses. Instanties zoals de Belastingdienst kunnen hieraan ook bijdragen investeren, juist omdat de mensen achter de schermen aan de criminele touwtjes trekken en daar veel geld aan verdienen en de combinatie van strafrecht en fiscaal recht een versterkend effect kan teweegbrengen.

5.4 Slim opereren

De laatste zin van de vorige paragraaf is essentieel voor een effectieve aanpak. De opsporing moet evolueren naar versie 2.0. Dat betekent een verruiming van de scope, zowel ten aanzien van de rol van partijen die bij de aanpak betrokken zijn als de wijze waarop opsporingsonderzoek plaatsvindt.

De veel geprezen integrale aanpak moet niet verzanden in polderoverleggen zonder daadkracht en dus zonder (veel) effect. Er is meer winst te boeken. De rol van de banken – bijvoorbeeld – bij de bestrijding van de misdaad bestaat op dit moment uit het voldoen aan de wettelijke verplichting om ongebruikelijke transacties door de te geven aan de FIU. De rituele meldingen hebben een laag rendement in termen van arrestaties.⁵ De investeringen daarentegen voor de banken zijn hoog. De rol van de banken bij de bestrijding van de drugscriminaliteit kan anders, lees effectiever, door de systemen van de handhavings- en opsporingsdiensten op strategisch/tactisch niveau te koppelen aan bankgegevens.⁶ Het inzichtelijk maken van geldstromen kunnen banken als geen ander. De koppeling daarvan met centrale personen in een crimineel netwerk kan verrassende resultaten opleveren, namelijk meer zicht op de personen die tot nu toe (tamelijk) onzichtbaar hebben kunnen opereren en die hun drugswinsten op slimme manieren hebben witgewassen.

Een essentiële schakel in de criminele infrastructuur zijn de poortwachters; de banken, maar zeker ook de notarissen, advocaten en financieel-juridische adviseurs. Zij zijn het filter naar de bovenwereld en zij faciliteren dat drugsgelden worden witgewassen. In die zin is het opvallend dat er relatief weinig meldingen worden gedaan van ongebruikelijke transacties door deze groep professionals.⁷ Hierin slim opereren, is zorgen dat er goede intelligence wordt vergaard. Het runnen in de onderwereld gaat de politie beter af dan het runnen in de bovenwereld. Het vergt een ander werk- en denkniveau van de politiemensen. Investeren in die kennis en kunde zou op termijn veel meer kunnen opleveren dan de arrestatie van een kleine drugsdealer. Met het uitschakelen van de filters naar de bovenwereld worden de (grote) drugscriminelen zeer beperkt in het witwassen en dus het ondermijnen van de samenleving.

Slim opereren is ook om strategisch criminaliteitsonderzoek te combineren met opsporingsonderzoek. Beide hebben een eigen invalshoek en kunnen elkaar versterken. Foute notarissen, bijvoorbeeld, kunnen in een opsporingsonderzoek tegen de lamp lopen. Dat is vaak een toevalstreffer. In een wetenschappelijk benadering van het probleem van malafide poortwachters zou dat gedrag creatief kunnen worden geoperationaliseerd en onderzocht, bijvoorbeeld welke notarissen hebben hun cliëntèle buiten de regio en wie zijn dat? En met wie gaan zij om? Een ander voorbeeld is de handel in goud, een middel om wit te wassen dat vooralsnog nog weinig in het vizier is van opsporingsdiensten. Door middel van wetenschappelijk onderzoek zouden de goud- en geldstromen in kaart kunnen worden gebracht, beginnend op

het niveau van de goud-inkoopwinkels tot import- en exportgegevens. Wie zijn de kernspelers en met wie hebben zij contact? Er zijn tal van vragen te bedenken die weliswaar los staan van een concrete zaak, maar wel veel waardevolle inzichten kunnen bieden in deze ondoorzichtige wereld. Tot slot geeft de gokwereld, vooral de online faciliteiten en constructies in het buitenland, alle aanleiding om hiernaar strategisch onderzoek te starten. De schimmige wereld waar heel veel (drugs)geld in omgaat, moet transparanter worden voor de overheid. En met geld wordt hier vooral ook de bitcoineconomie bedoeld, de opkomende financiële motor achter de criminele activiteiten.

Witwassers van bitcoins veroordeeld, straffen tot zes jaar cel

Youssef A. verdiende geld in de drugshandel en kocht daarmee bitcoins. Handlangers namen die tegen een lagere prijs over en verdienden aan het verschil.

Vier mannen die samenwerkten bij het witwassen van bitcoins zijn woensdag veroordeeld tot celstraffen en boetes. De hoofdverdachte moet voor zes jaar de gevangenis in. Dat heeft de rechtbank van Dordrecht bepaald, schrijft persbureau ANP.

De witwaspraktijken werden volgens het Openbaar Ministerie opgezet door Youssef A. Hij verdiende veel geld in de drugshandel, dat hij vervolgens investeerde in bitcoins. Zijn virtuele geld verkocht hij tegen een lagere prijs en voor contanten door. De kopers, vrienden en familie van A., verkochten op hun beurt de bitcoins opnieuw door. Zij vroegen wel de reguliere prijs en streken zo het verschil op.

In april veroordeelde de rechtbank drie handelaren en hun klanten voor het witwassen van bitcoins. De hoofdverdachten, de valutahandelaren, kregen tot drie jaar cel. In die zaak ging het over bedragen tot 10 miljoen euro.⁸

De bestrijding van de drugscriminaliteit richt zich primair op degenen die de wet overtreden. Feiten en omstandigheden in een zaak concentreren zich vaak op de persoon of personen in kwestie. De zwakke plek van deze – meestal – mannen is hun vrouw/vriendin en soms kinderen. Zwak omdat vrouw en kinderen weet hebben van de criminele activiteiten en daarvan direct of indirect profiteren. De mannen doen hun best om zo min mogelijk op te vallen, terwijl de vrouwen en kinderen de drugsinkomsten vrijuit spenderen aan luxegoederen en daarmee te koop lopen op social media. De vriendin die op Facebook trots laat zien dat ze een mooi sieraad heeft gekregen van bijna € 2.000, terwijl de legale inkomsten een dergelijke uitgave niet kunnen rechtvaardigen is een voorbeeld. Vrouw en kinderen zijn ook om een andere reden de achilleshiel van de drugscriminelen: ze zijn het belangrijkste in hun leven. De verontwaardiging en woede zijn groot als hun vrouw ook in het opsporingsonderzoek wordt betrokken, in voorlopige hechtenis komt te zitten en

wordt aangepakt voor witwassen. Het maakt veel indruk als hun kinderen onder toezicht worden gesteld. Verdeel- en heerstechnieken werken met andere woorden. Vrouw en kinderen zijn een goede informatiebron om een breder perspectief te krijgen op de netwerken. Dit vraagt om het systematisch afstruinen van (sociale) media en die informatie combineren met andere gegevens. Dat de Taskforce momenteel gebruikmaakt van een *smartcell* met onder meer deze opdracht is illustratief voor de wens en noodzaak om slimmer te opereren. Dergelijke informatie is niet alleen online te vinden. Sociale gebeurtenissen als doopfeesten, auto- en paardenraces en begrafenissen vormen een waardevolle informatie bron: wie gaat met wie om?

Eindnoten

1. Uit de laatste Nationale Drugsmonitor van het Trimbos Instituut/WODC (2017) blijkt dat de binnenlandse vraag naar synthetische drugs en cocaïne zelfs is toegenomen.
2. Een verzameling van kritiekpunten op de opsporing staat in een onderzoek van de Politieacademie: S. Huisman et al. (2016). Handelen naar waarheid. Sterkte-zwakteanalyse van de opsporing. Apeldoorn, Politieacademie. Voormalig financieel rechercheur Michiel Princen hekelt de kwaliteit (en mentaliteit) van de opsporingsambtenaren vanuit het perspectief van een financieel rechercheur: M. Princen (2015). De gekooide recherche; het ware verhaal achter de matige prestaties van de Nederlandse opsporing. Amsterdam: Bert Bakker
3. Het gebruik van restinformatie in de opsporing is al jaren een punt van discussie. Men erkent de meerwaarde van restinformatie maar in de praktijk wordt er veel te weinig gebruik van gemaakt, zie: A. van Wijk & L. Scholten (2016). Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing. Politiekunde 79, Politie en Wetenschap, Apeldoorn; Reed Business, Amsterdam.
4. Uit het boek van Princen blijkt dat het een monnikenwerk is om grote financiële onderzoek te draaien, maar dat het wel resultaat oplevert, namelijk de arrestatie van Paarlberg, de vastgoedhandelaar die geld witwaste voor Endstra, de bankier van de onderwereld.
5. Zie tekstkader op pagina XX.
6. Uiteraard geldt dit ook voor andere vormen van ondermijningscriminaliteit.
7. Zie de jaarverslagen van de FIU.
8. Overgenomen uit NRC, 30 mei 2018.

6 Slotbeschouwing

De bevindingen van dit onderzoek zijn grotendeels gebaseerd op interviews, maar wel met mensen die (jarenlange) kennis van zaken hebben, aangevuld met gegevens uit de media-analyse. Er is bewust gekozen om geen samenvatting te geven van de beschikbare documenten en literatuur. Dat is gestolde kennis. De bedoeling was juist om de niet-gestolde kennis - dat wil zeggen de kennis die tussen de 'oren zit' van de respondent - boven tafel te krijgen. Wil dit zeggen dat het onderzoek allemaal nieuwe inzichten oplevert? Waarschijnlijk niet, is het korte antwoord. De ingewijde lezer zal veel van het geschrevene herkennen. Ook zal dezelfde ingewijde lezer de teksten wellicht willen aanvullen met andere bronnen. Volledigheid en het vinden van noviteiten zijn geen doel geweest van dit onderzoek. Hoewel er geen uitputtend overzicht van publicaties wordt gegeven, zijn enkele relevante verwijzingen in voetnoten verwerkt. Hierdoor blijft de 'lees-gang' er in. Dat was ook de opzet van dit onderzoek: een vlot leesbaar stuk (misschien te journalistiek opgezet voor de hardcore wetenschapper), waarin de grote lijnen bij elkaar zijn gebracht, met als doel om verdere discussie aan te wakkeren.

Die discussie zou vooral moeten gaan over de vraag of de dingen die de overheid doet om de ondermijnende criminaliteit aan te pakken misschien anders (effectiever) kunnen. Dit onderzoek is geen effectstudie in de strikt wetenschappelijke zin van het woord (voor zover dat überhaupt al mogelijk is bij een complex onderwerp als ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland). De gesprekken en dit rapport leveren wel voldoende aanknopingspunten op voor nadere gedachten- en hopelijk ook voor besluitvorming. Kort gezegd, het roer van de criminaliteitsbestrijding moet (iets) om: laaghangend fruit plukken is nodig, al was het alleen maar vanwege de symboolwerking. Maar de voornaamste focus op het laaghangende fruit zorgt ervoor dat de echte kopstukken en het echte grote geld vooralsnog grotendeels buiten het zicht van de overheid blijven. Misschien zijn de echt grote ondermijnende effecten van de georganiseerde misdaad juist hier te vinden; namelijk op een niveau

dat de onderwereld allang is ontstegen en zich daarbij probleemloos heeft gemengd met de ‘bovenwereld’.

Het tegenwerken en bestrijden van de ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland is duidelijk geen regionale aangelegenheid. Wel natuurlijk als het gaat om het oprollen van hennepplantages, maar niet waar het internationale zwartgeldstromen, dubieuze rechtspersonen op de Antillen en schimmige trustkantoren betreft. Dit is per definitie regio-overstijgende materie dat ook als zodanig moet worden opgepakt. De kernboodschap is om de aanpak af te stemmen op de aard en omvang van de problematiek. Die is in grote lijnen geschetst in dit verslag. Qua intensiteit is Brabant-Zeeland wellicht gezichtsbepalend voor het fenomeen ondermijnende criminaliteit en ook de aanleiding geweest voor dit onderzoek; een effectieve(re) aanpak vergt daarentegen een gebiedsoverstijgende visie.

Tot slot – en niet onbelangrijk – is de bestrijding van de ondermijnende criminaliteit niet alleen een taak van de overheid. In de eerste plaats zijn private partijen en branches onmisbaar in het bredere palet van misdadaadpreventie en -bestrijding. Het zelfreïnigende vermogen dient te prevaleren boven het in stand houden of soms zelfs actief meewerken aan de aantasting van de rechtsstaat. In de tweede plaats moet de samenleving als geheel weerbaarder worden tegen de verlokkingen van de misdaad. Die weerbaarheid zou zich ook moeten vertalen in een hogere meldingsbereidheid. Het signaal hiervan moet duidelijk zijn: mensen die de samenleving ondermijnen horen daar niet thuis. Het succes van het in beweging zetten van private actoren en burgers is afhankelijk van de mate waarin de overheid transparant, betrouwbaar en rechtvaardig is. Ook de ‘boeven in maatpakken’ mogen de dans niet ontspringen.

Geraadpleegde bronnen

Almelo, L. van (2018). *Rode vlaggen. Frauderisico's ontdekken en melden*. Amsterdam, Nederland: NBA.

Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Driebergen: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Bovenkerk, F., & Hogewind, W.I.M. (2002). *Hennepteelt in Nederland: het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding*. Zeist: Kerkebosch.

Broekhuizen, J., Boutellier, H., Kapel, M. van, & Hermens, F. (2016). *Impulsen tegen ondermijning. De Taskforce Brabant – Zeeland wetenschappelijk tegen het licht gehouden*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Bruinsma, M., Ceulen, R., Spapens, T. & Deij, C. (2018). *Ondermijning door criminele weldoeners. Inventariserend onderzoek*. Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Tilburg University, Tilburg; Bureau Bruinsma, Tilburg.

Endedijk, B. (2017). *We regelen het zelf wel. De Brabantse onderwereld, een kijkje achter de deur van de drugsschuur van Europa*. Houten: Uitgeverij Unieboek / Het Spectrum.

Middeleer, F. de, Nimwegen, S. van, Ceulen, R., Gerbrands, S., & Roevens, E. (2018). *Illegale drugsmarkten in België en Nederland. Communicerende vaten?* Brussel: BELSPO.

Gestel B. van, & Verhoeven, M. (2017). *Verkennde voorstudie liquidaties*. Den Haag: WODC.

Hesseling, R. (2013). *Effectiviteit van een integrale, probleemgerichte aanpak van georganiseerde criminaliteit (niet gepubliceerd)*.

Kruisbergen, E.W. (2017). *Combating organized crime. A study on undercover policing and the follow-the-money strategy (dissertatie)*. Den Haag/Amsterdam: WODC/Vrije Universiteit Amsterdam.

Leiden, I. van, Bremmers, B., & Ferwerda, H. (2014) *Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Lam, J., Wal, R., van der, & Kop, N. (2018). *Sluipend gif. Een onderzoek naar ondermijnende criminaliteit*. Den Haag: Boom Criminologie.

Lam, J., Kolthoff, E. & Khonraad, S. (2016). Ondermijnende aspecten van georganiseerde criminaliteit en de rol van de bovenwereld. *Tijdschrift voor Criminologie*, 58(2), 76-90.

Lesscher, H., Peters B., & Leeuwen, J. van (2018). Inzicht verplicht? De positie van banken bij detectie en aanpak van risicovolle en ongebruikelijke transacties. In C.A. Wielenga (Red.), *Jaarboek Compliance 2018* (pp. 291-303.). Capelle aan den IJssel: Nederlands Compliance Instituut.

Naxwell, N.J., & Artingstall, D. (2017). *The Role of Financial Information-Sharing Partnerships in the Disruption of Crime*. London: RUSI.

Moors, H., & Spapens, T. (2017). *Criminele families in Noord-Brabant*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Princen, M. (2015). *De gekooide recherche; het ware verhaal achter de matige prestaties van de Nederlandse opsporing*. Amsterdam: Bert Bakker

Schoenmakers, Y.M.M., & Mehlbaum S.L. (2017). Drugsafval in Brabant. In M.P.C. Scheepmaker (Red.), *Criminaliteit in Noord-Brabant. Justitiële Verkenningen*, 2, 89-102. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Tops, P., & Tromp, J. (2017). *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Tops, P., Valkenhoef, J. van, Torre, E. van der, & Spijk, L. van (2018). *Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar*. Den Haag: Boom Criminologie.

Unger, B. (2006). De omvang en het effect van witwassen. In M.P.C. Scheepmaker en P.B.A. ter Veer (Reds.), *Witwassen. Justitiële Verkenningen*, 2, 21-33. Amsterdam: Boom Juridische uitgevers.

Visser, S. (2017). Nieuwe witwastypologieën in de strijd tegen witwassen met virtuele betaalmiddelen. *Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving*, 4, 217-223.

Vugts, P. (2014). *Doorgeschoten. De nieuwe generatie onstuitbare criminelen*. Amsterdam: Uitgeverij De Kring.

Wijk, A. van, Bervoets E., & Stol W. (2003). *'Ik ben geen slechte jongen, ik doe alleen slechte dingen'. Een inventarisatie van de problemen rond Antillianen in Nijmegen*. Den Haag: Elsevier.

Wijk A. van, & Scholten L. (2016). *Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing*. Politiekunde 79, Politie & Wetenschap. Amsterdam: Reed Business.

Bijlagen

Bijlage 1 – Aantal gesproken respondenten naar instantie

Accountancy	1
AMLC	1
Banken	2
Belastingdienst	2
Bureau Financieel Toezicht	2
Criminele milieu	3
FIOD	1
Misdaadjournalisten	3
Openbaar Ministerie	1
Politie (wijkagent)	2
Politie (FIU)	1
Politie (recherche/intelligence)	1
RIEC	2
Strafrechtadvocaten	8
Wetenschap	3
Totaal	33

Bijlage 2 – Media-analyse

Er is een analyse uitgevoerd op mediaberichten die de Taskforce Brabant-Zeeland heeft verzameld over een periode van vier maanden: november (2017), januari, februari en maart (2018). Het totale aantal berichten dat uit de mediascan naar voren is gekomen, is 797. Berichten zijn gecodeerd in het format wanneer zij in het kader van dit onderzoek relevant zijn; dat wil zeggen dat ze betrekking hebben op een actie vanuit de overheid in het kader van ondermijnende criminaliteit in het zuiden. In totaal zijn er 357 berichten geanalyseerd aan de hand van de onderwerpen: type delict, soort actie en toelichting daarop.

Type delict

De delicten zijn onderverdeeld naar type delict. Wanneer het nieuwsbericht niet over een delict gaat, maar in het bericht geschreven wordt over een informatieavond die gaat plaatsvinden, een controle, een waarschuwingsbericht en dergelijke valt het bericht in de categorie (10) 'geen delict'. Indien het gaat over een drugsdelict, is daarna verder uitgewerkt om welk drugsdelict het gaat. Deze drugsdelicten zijn onderverdeeld in zes categorieën: (1) synthetische drugsproductie (incl. vinden van drugs), (2) hennepweek, (3) bezit en handel van drugs, (4) drugsdumping, (5) bezit c.q. grote hoeveelheid drugs/opslag drugs en (6) drugssmokkel/drugstransport.

Toelichting op soort actie

Daarna volgt de toelichting op wat er precies is gebeurd/welke interventie heeft plaatsgevonden in het betreffende bericht. Dit is onderverdeeld in 11 categorieën. Sommige acties volgen logisch op de aard van het delict. Als het bijvoorbeeld gaat om het kweken van hennep of het produceren van synthetische drugs, volgt in de meeste gevallen een korte klap door het lab/de kwekerij op te rollen. Zo volgt logischerwijs na het aantreffen van een drugs(afval)dumping, het opruimen van drugs-afval. In sommige zaken worden meerdere acties verricht. Denk aan het aantreffen van een hennepkwekerij op een zolder of in een verborgen ruimte achter het huis. In die gevallen kan het zo zijn dat de kwekerij wordt opgerold, iemand wordt aangehouden dat de tienduizenden euro's cashgeld die wordt gevonden, wordt ontnomen.

Als in een artikel wordt bericht over het oprollen van meerdere kwekerijen, of het aanhouden van meerdere personen op verschillende plekken, is dit steeds maar

1 keer genoteerd. Het kan dus zijn dat in een ‘zaak’ meerdere kwekerijen zijn opgerold of meerdere aanhoudingen zijn verricht.

Logischerwijs wordt na een delict een onderzoek ingesteld. Het coderen van ‘(10) onderzoek ingesteld’ wordt alleen gebruikt als er een feit is aangetroffen en verder nog geen interventies hebben plaatsgevonden. Zoals bij het vinden van een uitgebrande auto, of wanneer daders op de vlucht zijn geslagen.

Soort actie in bericht

De berichten zijn onderverdeeld in zes categorieën, te weten (1) een korte klap (bericht gaat over een snelle en gerichte actie), (2) langdurend onderzoek (bericht gaat over een actie waarbij samengewerkt is met het buitenland, er zijn bijzondere opsporingsmethoden gebruikt of de actie heeft plaatsgevonden in het kader van een onderzoek dat al enkele maanden liep), (3) follow the money (bericht gaat over een actie in het kader van een financieel onderzoek, veelal onderzoeken naar witwassen of fraude), (4) aantreffen feit (bericht gaat over dat de politie iets heeft aangetroffen; denk aan vinden van lichamelijk overschot, vinden van drugsafval, politie komt ter plaatse voor schietincident, etc), (5) rechtszaak (wanneer het mediabericht betrekking heeft op het verloop van een rechtszaak; bijvoorbeeld dat het OM een straf heeft geëist, de rechtbank/hof een straf/maatregel oplegt (of juist op vrije voeten stelt), het OM in hoger beroep gaat, de rechter besluit dat iemand langer in voorarrest moet blijven, etc). Let op: wanneer de verdachte in hoger beroep gaat is dit niet meegenomen: dit is immers geen actie vanuit de overheid. En (6) overig (hieronder vallen bijvoorbeeld aankondigingen van meer controles, berichtgeving over informatieavonden over ondermijning en drugscriminaliteit, waarschuwingsberichten voor bewoners van het platteland).

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgen problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan door de politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang: Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatrovers en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank

Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen

Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12-18 jaar

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Snelle jongens

Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

2012

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstellbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Onder Controle?

Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Oosterse Teelt

Vietnamezen in de hennepcultuur

Dierenwelzijn in het vizier

De aard en omvang van dierenwelzijnszaken en de stand van zaken van de handhaving van de regelgeving op dat gebied in Nederland

2013

Over leven na de moord

De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland

Met scherp schieten

Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland

Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland

Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013

Het warme bad en de koude douche

Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg

2014

Portretten van notoire ordeverstoorders

Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal

Gelegenheidsordeverstoorders?

Analyse van rondom grootschalige rellen aangehouden verdachten

Ondergaan of ondernemen

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven

Raak geschoten?

Een onderzoek naar de werking van maatregelen tegen geweld en overlast rondom het betaald voetbal

Doordringen of doordrinken

Effectevaluatie Halt-straft Alcohol

Prostitutie in Nederlandse gemeenten

Een onderzoek naar aard en omvang, beleid, toezicht en handhaving in 2014

2015

Aangifte onder nummer

Implementatie, toepassing en eerste resultaten van de nieuwe regeling 'Aangifte onder nummer'

Papier en werkelijkheid

Een hypothesevormend onderzoek naar de invloed van registratie-effecten op de omvang van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Grensoverschrijdend slachtofferschap

Een inventarisatie van aard, omvang en aandachtspunten in verband met de effectuering van slachtofferrechten

2016

Dieren Verboden

De toepassing van het houdverbod als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf

Kijk op jeugdcriminaliteit

Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende aanpakken

Stijging meldingen verwarde personen in de regio Rotterdam

Een onderzoek naar mogelijke verklaringen en wenselijke oplossingen

Missen we iets?

Een gebiedsanalyse in Rotterdam naar de omvang en aanpak van de jeugdcriminaliteit en eventuele 'witte vlekken' in dat beeld

De draad weer oppakken

Een follow-up onderzoek onder nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten

Hoe lopen de hazen?

De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing

Focus op heling

Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling

Van cijfers naar interpretatie

Een duiding van de kwantitatieve ontwikkelingen van de jeugdcriminaliteit

Wie is het slachtoffer?

Kenmerken van de doelgroep van het Schadefonds
Geweldsmisdrijven en strategieën voor een beter
doelgroepbereik

Radicalisering in de gemeente Arnhem

Resultaten van onderzoek onder mentoren,
welzijnswerkers en jongeren

2017

Duiding van problematisch jeugdgroepengedrag

Een theoretische verkenning en een praktische
handreiking voor het veld

Prostitutie in beeld gebracht

Een onderzoek naar aard en omvang van zichtbare
en onzichtbare prostitutie in Arnhem

De achterblijvers

Een evaluatie van het maatwerk voor achterblijvers
van vermiste personen

2018

Realiteit of registratie-effect?

De invloed van registratie-effecten op de daling van
de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Links-extremisme in beeld

Een verkennend onderzoek naar links-extremistische
groepering in Nederland

Na het beslag

Een onderzoek naar door RVO inbeslaggenomen
voorwerpen onderdeel Natuur en de afhandeling
daarvan

Slachtoffers zoeken en vinden

Een onderzoek naar het werk van de
kinderpornorechercheurs

Het aantal berichten in de media over ondermijning in Brabant-Zeeland lijkt alsmaar toe te nemen. Die berichten variëren van uitgebrande auto's vol drugsaval in een woonwijk tot het opruimen van hennepplantages en bedreigingen van bestuurders. De Taskforce Brabant-Zeeland heeft Bureau Beke gevraagd te onderzoeken hoe het probleem van ondermijning in dat gebied eruit ziet, wat de criminelen met hun opbrengsten doen en wat de effecten van het overheidsoptreden zijn. De resultaten culminereren in het antwoord op de vraag waar het naartoe moet met de aanpak door de overheid. Voor dit kwalitatieve onderzoek is literatuur bestudeerd, zijn mediaberichten geanalyseerd en is gesproken met ruim dertig personen die beroepsmatig veel weten van het fenomeen ondermijning. Dat betreft niet alleen de *usual suspects*, maar juist ook minder voor de hand liggende bronnen die goed in staat zijn het grotere geheel te schetsen en schijnbare losse observaties met elkaar weten te verbinden. Het rapport biedt voldoende aanknopingspunten om de aanpak verder vorm te geven.

ISBN 978-94-92255-28-0

9 789492 255280 >